

Hans Aanrud

**En odelsbonde
og andre fortællinger for barn**

bokselskap.no
Oslo 2024

bokselskap.no, Oslo 2024

Hans Aanrud: *En odelsbonde og andre fortællinger for barn*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1917 (Kristiania/Gyldendal).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-810-2 (bokselskap.no),

978-82-8319-811-9 (epub), 978-82-8319-812-6 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere

nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

Amunds nye ski

[7] Amund skottet op under skindfelden: «Ane Marja? – A–ne Mar–ja! Sa'n naa om det skulde bli længe før jeg fik de skiene, Vorherre?» Han lyttet. Nei, Ane Marja sov nok alt. Dæken ogsaa! han maatte ha greie paa dette nu, for det gik ikke an slik længer.

Ane Marja hadde sagt at alle snilde gutter fik ski av Vorherre, og da kunde der ikke være tvil om det. Men det var om at gjøre at han fik dem snart; Ane Marja og Vorherre skulde bare vite hvordan det var at staa bortpaa Sørjordet og se paa alle de andre guttene ake. Og slikt skiføre som det var! Om Vorherre var for gammel til at staa paa ski selv, saa maatte han da skjønne at Amund ikke gjorde noget med ski ut paa vaarparten, naar det enten var lindt eller skare. Nei, skulde han ha, saa maatte det være nu. Han kunde heller ikke skjønne hvorfor det drog ut saa længe. For snild hadde han været. Det var anden dag jul, Ane Marja hadde sagt det, og nu var de i trettenhelgen, og i al denne tid hadde han ikke trøttet med vesle Lise, ikke engang da treakstangen tok til at minke i skrinet hans – ja, for det kunde ikke være [8] nogen anden end Lise som var skyld i det. Han hadde bare laast igjen skrinet, for der maatte da være maate paa ogsaa. De kunde da ikke forlange at han skulde la hende æte op alt. Nei, der kunde ikke være noget i veien med *det*. Jon Renningen hadde faat ski for længe siden, han, – ja, Amund trodde nu ikke de skiene var saa gilde som han skrøt av forresten, – men han var slet ikke snild; – riktig en flab; – og slik som han bandte!

Saa var det Hans Svebakken. Han hadde faat til jul; aa ja, det var ikke mere end rimelig; for *han var snild*; han hadde laant Amund skiene sine to turer bortpaa Sørjordet igaar.

Nei, han kunde ikke skjønne dette. Hadde det endda været saa at der var mange som skulde ha, saa kunde Vorherre været undskyldt om han ikke hadde faat nok ski færdig; men det var jo bare Amund og Lars Saghaugen som ikke hadde.

Aa jo, han trodde nok han skulde faa før Lars, for Lars sa «Dæken æta» igaar, og det hadde Ane Marja sagt var banding.

Men kjære – hvorfor kunde han ikke faa dem straks? Det var galt for hver dag det drog ut. Det var vel det, lel, at de mente han ikke var snild nok. Jo, han *hadde* gjort hvad han kunde, – han maatte – – og Amund trak hodet under skindfelden igjen.

Hadde saasandt Lykkelin kiljet snart, saa skulde han hverken krydset Ane Marja eller Vorherre; for Lykkelin hadde altid tvillinger, og skindene av dem kunde han alltid faa et par ski for, – om de end ikke ^[9] blev saa rare –; men Lykkelin satte ogsaa ut iaar. Hun skulde ikke kilje før efter kyndelsesmes.

Han stak hodet op igjen.

Nei, han fik tænke over igjen hvad det kunde være om at gjøre. Hadde han gjort noget som ikke var rigtig? Ja, han hadde tat ut baandet i kjælken for at Lise ikke skulde bruke den; men det maatte han da gjøre som han vilde med, for det var *hans* kjælke. Jo, han hadde været snild. Men de trodde kanskje ikke paa ham?

Aa, han skulde gjerne gi bort baade kjælken og treakstangen, om han bare fik dem snart!

Treakstangen!

End om han prøvde med den for at vise dem at det var alvor? Ja, det vilde han.

Han reiste sig forsiktig op paa den ene albue og lyttet efter om Ane Marja sov. Jo, hun sov.

Saa krøp han forsiktig frem unda felden og stiltret sig bortover gulvet til skrinet. Nøklen hadde han lagt under. Han aapnet, tok treakstangen ut og viklet papiret av. Saa gik han bort til vinduet. Det var bedst at lægge den der, saa saa Vorherre den gjennom ruten.

Han stanset og tænkte paa om han skulde smake paa den først. Nei, det var ikke værdt. Vorherre skulde se han mente det for alvor.

Han la den fra sig og stiltret sig i seng igjen. Nu var det gjort. Han følte sig likesom saa sikker. Det kunde ikke slaa feil at han fik ski imorgen den dag. Han syntes allerede at han stod paa dem, og han begyndte at tænke paa hvorledes han vilde være mot de andre guttene.

^[10]Lars Sagbakken skulde kanskje faa laane dem en tur eller to, naar Amund ikke selv brukte dem. Men Jon Rønningen skulde han riktig være kry imot. Han hadde

nok ikke glemt dengang han fik laant skiene til Hans Svebakken. Da hadde Jon, den flabben, sagt at han saa ut som han hadde en skjeppet poteter i buksebaken.

Ja, det kom der ut av at ha livbukse med lok paa. Herefter vilde han ha knapbukse med hængsler i, han, som de større guttene. Jo, Jon skulde faa det igjen. Han skulde si til ham at han saa ut som han hadde melkemat i knærne, for Jon var saa kalvbent.

Saa sovnet han.

Og han drømte at han stod og saa paa Vorherre, som holdt paa at snekkre ski; men sommetider syntes han ogsaa det likesom ikke var Vorherre, men Ola Snekker, for han hadde de samme krokete fingre og et stygt risp over den ene knoken.

*

Om morgenen sov han saa længe til baade Ane Marja og Lise var staat op. Han skottet bort til vinduet, mens han knappet igjen bukselokket. Sandelig hadde ikke treakstangen minket! Han skyndte sig ut.

Lise stod bak døren og tittet efter om han blev sint.

Han saa straks Ane Marja. Hun stod likesom og ventet paa ham. Saa saa han sig om.

Aa! Der stod de opmed væggen, nye og fine, tjærebredde lige til horken!

Han blev staaende som fjetret. Han saa paa dem og paa Ane Marja – avvekslende flere ganger – saa [11] begyndte mundvikene at bævre og trække sig ut og ut krampagtig – næsten helt til ørene til et uendelig smil, og da han skulde si noget, trak han pusten baklængs, saa han ikke fik det frem.

Ane Marja strøk ham over haaret:

«Jo, de er til dig, men nu maa du være rigtig snild, hverken skryte eller bande, for saa tar Vorherre dem igjen.»

Han gik rundt om og saa paa dem fra alle kanter med det samme smil, og saa vaaget han sig til at ta dem ned.

Nei, make til ski saa gilde hadde han aldrig set; og slik som brettene stod, og saa myke som de var! Montro det var bjørk? Nei, det var gran; ja, det var ogsaa det bedste. Bjørkeski var noget filleri, for de slog sig saa svært.

Saa maatte han prøve om hærkene passet.

Jo, det – var – gilde – ski!

Han maatte straks avsted bort paa Sørjordet.

Der var de allerede samlet, baade Jon Rønningen og Hans Svebakken og alle de andre som hadde ski, ja selv Lars Sagbakken, som ingen hadde, stod der, faamælt og fattigslig og frøs. Amund syntes rigtig synd paa ham idag.

Der var stort skraal og spektakkel. Allerede paa avstand fik de se Amund, og Jon ropte:

«Nei, sjaa'n Amund Sidræva, naa har'n faat truger!»

Amund glemte at han ikke skulde skryte:

«Paa de trugene er jeg ikke ræd dig om du hadde dobbelt saa meget melkemat i knærne!»

Saa skulde de se paa og taksere skiene.

[12] Jon mønstret dem nøie:

De var nu ikke meget stegrendte!

Aa, de var altid saapas som bjørkestikkene til Jon, som satte begge endene i veiret.

Aassaa smalnet de ikke bakover. De kom ikke til at gaa fort.

Nei, men saa bar de oppe, selv i løssne. Skiene skulde ikke være som en bakstestikke heller.

Og hvordan var det, var de indbøigde?

Jon tok den ene op og sigtet.

Jo litt; men det var ikke jevnt; for meget fremved brettet; var det løssne, skar de under, og paa skare korsla de sig.

Men saa var de myke!

Myke! Trodde han kanskje det var noget gromt at brettene hang og slang som en taugende! Nei, telemarkingene, som stod tyve alen høie hop, hadde stive bretter

med en bøining saa fin, saa fin som en sprætbue. Slike som disse tok ikke op i et sprøithop, endsige i en ordentlig knæk.

Jo, Amund skulde vise ham at de tok op. Han skulde paata sig at staa efter allesteds hvor Jon stod foran med bjørkestikkene sine.

Ja, de kunde prøve, – bare over veien dernede.

Saa satte de avsted, Jon foran og Amund efter utover Sørjordet. Jon gik utenom hoppet og bent paa veien nedenfor. Han sjanglet litt i knærne, men hoppet til, saa han kom over.

Det var første gang Amund vaaget sig ut paa slik fart, og derfor var han mer end sedvanlig sid i baken, da han laa paa skakke paa staven og grov saa snespruten [13] stod efter ham. Han fik for liten fart, klarte ikke veikanten, skiene tok indi og – knæk –; trods sin baklast gik Amund hodestups frem i snehaugen.

Han sprat op igjen som tullet. Han syntes han hadde hørt et knæk. Han grep fat i den ene ski og rev og slet som avsindig før han fik den ut – knækket midt paa brettet.

– Saa var den herligheten forbi. Med den andre gav han sig god tid. Han maatte stappe vaatten langt ind i munden og bite til for at kvæle graaten.

Noget slikt hadde han aldrig kunnet tænke sig.

Aldeles bedøvet tok han dem i horken, en i hver haand uten at se paa dem, og gav sig til at rusle hjemover.

Det gik smaat. Han var saa forunderlig tynd og liten og kroket i buksene, da han mere krabbet end gik opover stoppen ved siden av renden, og det var ikke frit for at buksene næsten hang nedpaa bak. Han saa ende ned i sneen, – ogsaa da han gik forbi kameratene, og de lot ham i fred; han syntes det blev saa stille blandt dem med ett.

Han gik hjem og søkte at gaa saa ingen saa ham. Skiene gjemte han vel under stabburet blandt nogen sagbord. Saa skyndte han sig op paa kammerset.

Naar det skulde være *saa*, saa vilde han ha igjen treakket sit. Han skyndte sig bort til vinduet.

Sandelig var det ikke halvspist!

Han tok det med et ryk:

«Kom at med treakket mit, gut,» og saa viklet han det godt ind i papiret og laaste det ned i skrinet sit.

Martin med Stavom

[14] Jo, det blev nok fiskebitt idag!

Han la salmeboken omvendt fra sig paa verkstedbænken, reiste sig op i armstolen, la de runde hornbriller ind mot den grønne rute og saa ut.

Jo, rigtig saadan fin, sommervarm duskregn! Om et par timer vilde elven være akkurat passe fiskestind. Harmelig at det skulde indtræffe idag! Aa – ja, det kunde vel altid hænde at han kunde narre et par sløngjekjøer imorgen ogsaa, naar elven holdt paa at minke ned igjen, men det blev nu bare med trugsmaal det – føi da!

Han saa opover langs den lille, krokete elv, saa hvorledes græsset bortover den flate vold stod og lutet under regnet, som blev hængende som bitte smaa draaper og gav det et graatblinkende skjær. Det var ganske stille, og taaken laa lavt nedover lien.

Akkurat fiskeveir –! Ja, ja, san, – det var da ialfald velsignet at se at ingen var saa ugudelig at han var ute og fisket idag!

Han slap sig ned igjen i stolen, tok den lange, smale salmeboken og fortsatte med at synge paa «egen melodi».

[15] Det var en ganske liten stue med et eneste smaarutet, grønt vindu, som vendte ut mot den smale, krokete elv. I hjørnet paa den ene side av vinduet stod peisen, paa den anden sengen med to høider, hvorav den øverste tjente til skrapkammer, og midt imellem med den ene ende i sengen, den andre i peismuren stod verkstedbænken, fastspikret til væggen. Midt foran den sat *Martin med Stavom* i sin skindbetrukne armstol.

Her hadde han sittet dagstøt i mange aar, ti han hadde ondt for at gaa, gik altid med staver, og derav hadde han ogsaa faat navnet. Han sat noksaa bekvemt, behøvde bare at vende sig i stolen til den ene side, saa rak de lange armer op i skrapkammeret, eller til den anden, saa naadde han loddboltene i peisen eller kaffekjelene – der var baade kobberkjel og «koker» – og denne vending hadde han nok gjort ofte: en kunde godt speile sig baade i stolens skindbetræk og i betrækket paa den tilsvarende del av buksen, saa blanke var de.

Han var smed, men i bygden gik han bare for kladdesmed, da det ofte gik i mist for ham, – det hændte at han slog spiker som de kunde ta hodet av med fingrene; forresten kinget han sprukne kaffespilkummer og andre stentøimøbler, loddet bliktpøi med tin og støpte i utfaldne grytestetter med «materi».

Ute var han kun naar det var fiskeveir; da kravlet han ut bare med *en* stav, fiskestangen gjorde nytte for den andre – og satte sig ned paa elvbakken i sin lappede oljekappe og sin stive, blanke sjømandshat, som han hadde igjen siden han i sin ungdom laa i ^[16] «garrison» i Fredrikstad. Der kunde han sitte den hele dag, smaasnakkende med sig selv, spændt nedstirrende paa sin vad, og slænge op den ene kjøe efter den andre.

Han var læser, alvorlig og opriktig; ingen hadde hørt ham bande uten én gang, da han slog feil paa kallbiten, saa den sprat i væggen, og han slog fingrene istedet.

Nu sat han altsaa i sin stol og sang. Han var baade vasket og barberet idag; der var søndagsstemning baade over ham og stuen, og det faldt ham ikke engang ind at det gik an at gaa ut og prøve fisken. Men fiskeveiret virket dog paa ham, saa det ikke rigtig vilde gaa med sangen. Han vendte sig i stolen, lettet paa lokket av den dampende kaffekjel, der stod paa gløderne i peisen og sendte en frisk, ren kaffeduft ut i stuen, og saa gled hans øine igjen ut gjennom vinduet.

Jo, det blev nok ikke længe før elven blev stind. Den var vokset litt og satte hvite skumtopper, et tegn paa at der vilde komme mer regn. Harmelig allikevel at det ikke kunde drøiet til imorgen!

Han tok til boken igjen, men bare læste; det blev stille, bare kaffekjelen snurret saa smaat.

*

Ned til elven litt længere oppe, saa langt oppe at han ikke kunde sees fra vinduet, kom en liten fisker, vadende gjennom det vaate græs. Det var en tiaaring, Per oppe fra gaarden. Han var i næsten fotsid frak med et belte utenpaa, og midt foran paa maven hang en diger brynkop med mark i; han var kipskod, og paa hodet hadde han en halmhat som gik helt ned paa ørene.

^[17] Han var saa ivrig at han *løp* utover mot elvkanten, og da han skulde sette den første mark paa kroken, skalv han paa haanden. Han maatte bite tænderne sammen for ikke at hikste av bare spænding. Nei, for urimelig gildt fiskeveir! Maken hadde ikke været og blev ikke mer i sommer – jo han skulde dra den!

Han spyttet omhyggelig paa marken – for det trak fisken til – og slængte vaden ut i elven.¹¹

Det var med vilje at han gik ned til elven saa langt oppe, han hadde ikke hug til at vise sig for ham *Martin med Stavom* idag. Han var nok den eneste som fik lov til at rote om paa verkstedsbænken hans og bruke finfilen paa fiskekrokene sine, og han var ogsaa den eneste som fik lov til at sitte ved siden av ham paa elvbakken naar de fisket, – ja, Martin blev endog ikke noget videre sint om han slængte uti saa nær ham at deres snører kom sammen. Han hugset endda engang han hadde faat sin vad bort i Martins, saa Martin trodde der var fisk i, og slængte op, saa han næsten rev stangen ut av nævene paa ham; han sa bare: «hm! hm! det bær aat med dig!» – og saa var de like gode venner og fisket videre. Men likevel – det var ikke værdt at syne sig frem for ham Martin – *idag*.

Jo, der var fiskebitt –, der drog han alt en –! Men elven var ikke rigtig stor nok endnu –; det var intet kvast bitt – –! – nei, det var nok ikke fler der – – hm – litt længere – ned – kunde – han – vel – vaage – sig (han gled nedover eftersom han tænkte) – uten at bli set –, han vendte hurtig hodet og [18] saa i retning av stuen –: jo, næsten ned til svingen der! Han kom dit, – gik opover igjen, fulgte strømmen nedover en gang til – nei – dæken ogsaa at han ikke turde vaage sig ut paa revet der like utenfor stuen! Der *var* der fisk at faa – altid – jo, det var det bedste rev i hele elven!

Litt længere ned fik han vaage sig endnu. Se saa, der kjendte han en, men den slap igjen – svinebæstet –! – den vilde bare ha sløngjemarken, – men han skulde nok lure den, han skulde ikke sætte paa længer mark end kroken, saa fik den bite indpaa, vilde den ha noget.

Han gik op igjen og drog nedover – jo, se der om han ikke lurte den!

Han satte paa ny mark og prøvde igjen – tøiet sig endnu litt længere ned – jo der ytterst ute kjendte han en igjen –; om igjen, – – nei, den var borte – var naturligvis reist længer ned – jo, ha den skulde han! Han gik igjen op, drog nedover, – ned – ned – – – – –?

Før han visste ordet av, stod han like utenfor vinduet, og da han stjaalent skottet dit, saa han de runde hornbriller klemte like op mot ruten.

Han saa ikke dit mer, men han formelig følte to store, svarte huller i nakken, idet han gled nedover langs elven og nidstirret paa vaden.

Var han kommet saa langt, saa kunde han likesaa godt gaa ut paa revet ogsaa, – nu var det galt likevel! Han prøvde at stramme sig op og late som ingenting, men han følte sig saa ubegripelig liten og tynd i buksene.

[19] Saa kom han ut paa revet. Da glemte han sig igjen.

Nei, saa lugom elven var! – aa ja, om den var litt større, skadet ikke, – men det blev den nok. Aa, som det regnet, saa lunt og varmt, vandet var næsten lunkent!

Se saa, det var det han visste, – der hadde han alt en! Neimen om han hadde tid til at sætte paa ny mark, naar der var slikt fiskebitt!

Opper sandet igjen, og et drag paany. Han glemte igjen tungen ute i den ene mundvik, og glemte at trække pusten. Han bare ventet paa nappet for at slænge op. Der –! han rykket til – dæken – den slap igjen! Ny mark maatte paa.

Han skalv paa haanden, saa det gik senere end det skulde, og han glemte at spytte paa, slik hast hadde han. Hornbrillene kjendte han ikke mer.

Der –! nei, den tok bare sløingjemarken igjen – ja, ja, den skulde faa den igjen straks, slik den var!

Han slængte uti igjen og drog litt længer nedover. Der igjen –! Han slængte til – –

Aa, det var bare fastnet i en braate!

Og han som hadde visst saa godt om den braaten! Riktig staat og lurt paa den naar elven var klar, og spekulert paa hvordan den skulde undgaaes!

Nei, for en tosk han var! Og saa hadde han bare denne ene vad og denne ene krok ogsaa! Hadde han den endda løs igjen!

Han begyndte at prøve sig frem, forsiktig. Han drog vaden mot strømmen, med strømmen, ind til sig, – nei, det hjalp ikke; – han prøvde det samme om igjen – nei –; saa prøvde han at stange til braaten med enden av stangen, – se saa, der fik han mere av vaden [20] viklet ind! Han prøvde at vade ut – nei, det var for dypt – ja, saa fik han friste at drage i, vaden var sterk, kanskje fulgte braaten med.

Han drog stangen ind, fik saa vidt tak i vaden ved spidsen, da han vadet et par skridt ut. Han drog i – varsomt – paa prøve – nei, den sat merjelig fast, den bare dirret som en streng. Han drog i sterkere; der gav den efter – litt, men saa sat den

endnu fastere. Saa drog han i – det fik gaa som det kunde –, han *bet* tænderne sammen.

Aa, der gik den av paa midten!

Han holdt paa at styrte sig efter for at faa tak i enden, som han saa glide under i det grumsete vand. Han vadet slukøret i land og blev staaende og se paa resten av vaden. Saaledes stod han en stund, før han sanset sig. Derpaa saa han ut paa elven.

Nei, nei, nei, dette var da det skinbarligste ogsaa! Saa lugomt fiskeveir blev der aldrig mer – ikke saalænge verden stod!

Han følte den dypeste medlidenhet med sig selv, hjælpeløs som han stod der.

Saa gled hans øine opover mot hornbrillene.

Og saa at det skulde være søndag idag! Hadde det været yrkedag, saa kunde han bare gaat ind til Martin med Stavom og laant en vad. Han hadde gjerne faat langvaden hans – den som var tre ganger saa lang som stangen og helsnud!

Aa, det kunde gjerne været søndag hele uken for ham, naar det *bare* ikke hadde været idag! Han fik nok gaa hjem, han, stakkar!

Han saa paa elven igjen.

[21] Nei, det var *for* harmelig at gaa hjem *næsten* som fiskeskit i slikt veir! Det kostet nu ikke mere at prøve Martin likevel – han var nu saa hjælpsom til hverdags – –?

Han tok stangen og ruslet opover mot stuen. Hornbrillene fulgte ham hele veien, og han holdt ogsaa blikket bønlig fæstet paa dem, men det blev vanskeligere jo nærmere han kom.

Da han kom like utenfor vinduet, tok han stangen i den ene haand, holdt vadstumpen utfra med den anden, la hodet paa skakke, saa først paa den og siden paa hornbrillene for rigtig at syne frem sin jammer. Martin rokket med hodet indenfor til tegn paa at han forstod; og han saa slet ikke sint ut; der var næsten spor til et smil!

Per satte stangen fra sig ved væggen og gik ind, men ikke støiende som ellers; han gik ganske stilfærdig og fattigslig og satte sig paa bænken tæt indi kroken.

«Nei, har du sat bort donskapen din naa,» mottok Martin ham.

Ja, han hadde ret det; det var den svinagtige braaten! – han kunde ikke tro andet end at den hadde flyttet sig høiere op i elven, for sidst han saa den, da –

Hm, braaten ja, mente Martin, det var vel ikke saa sikkert – hm – det kunde nok hænde det var en underlig braate –

Jo visst var det braaten, jo –! Han skulde netop til at si noget om det urimelig lugome fiskeveir som indledning til at han vilde laane vad; men saa sa Martin:

[22] «Det vilde nok ikke været saa rart om du hadde sat bort midt paa slette sandet heller, naar du fisker idag.»

Per blev ganske liten der han sat, og trykket sig nærmere op i kroken; nu var det forbi med at be om vaden –!

«Har du faat nogen da?» fortsatte Martin.

«Ja, tre allerede, – den bet saa urimelig kvast!»

Han letnet da han fik sagt det; det var altid en begyndelse. Men saa sa Martin:

«Kan tænke mig det, ja; det kunde ligne *Ham* det – for hm – er du rigtig sikker paa at du vet hvad det er du fisker idag –?»

Det kom saa tvert paa ham at han uvilkaarlig svarte: – ne – i –?

«Du fisker djævler,» sa Martin.

Han blev ganske fælen; det hadde han ret aldrig tænkt sig –! Han kunde ikke la være at titte stjaalent gennem spundset paa fiskeskrukken som hang over akselen hans. Naa, gudskelov, han saa da sikkert at det var kjøer, det han hittil hadde faat, men –

Der for nogen tanker gjennom hans hode, og han spurte ganske spakt:

«Tror du – at det var en – – djævel som holdt i vaden min og ikke braaten –?»

Aa nei, Martin kunde nu ikke egentlig si at han netop trodde *det*; han hadde set paa gjennom glaset, og det var omtrent akkurat paa den flekken hvor braaten var, – han hadde endda selv sat bort en krok der, sidst der var fiskeveir.

Det var da ialfald en lettelse; men at be om vad efter dette, det blev umulig.

[23] Han blev sittende ganske stille paa bænken. Martin holdt paa at pusle til han fik klaret kaffen, og skjænkte den saa op i en stor blaablomstret spilkum, som han først hadde øst nogen skeer puddersukker i. Han skjænkte ogsaa paa en skaal – han hadde ikke mer end én kop – og bød Per.

De drak i taushet, men Per hadde litt ondt for at svelge.

Martin saa ut av vinduet:

«Det regner rigtig jevnt nu.»

«Ja, overlag!»

«Men elven er nu ikke videre stor endnu, ser jeg.»

«Hun er akkurat passe!» Det kom saa sørgmodig og klagende, og han saa paa Martin i det samme han sa det, men Martin merket likesom ingenting. Det blev stille en stund, saa sa Martin, der fremdeles saa ut av vinduet: «Nei, jamen er der nogen ute og fisker idag ogsaa –! Hvem tro det er?»

Per var med ett like borte i vinduet.

«Det er han Hans Svebakken. Sjaa – sjaa! der tok han en!»

«Jeg mener han gjorde! – en ganske lækker kjøe ogsaa,» sa Martin.

«Aa! Naar han kommer ut paa revet, saa tar han dem saa fort han kan slænge uti!»

Hans Svebakken var alt kommet ut paa revet.

«Sjaa, – nei, sjaa da, Martin –! der tok han en diger en!» Han hikstet av spænding og var næsten paa graaten.

Martin var ogsaa blit livlig og fulgte med synlig interesse.

[24] «Det er nok hardt for dig at staa og se paa dette her,» sa han, og der var et blink i øinene hans.

«Ja, slikt fiskeveir blir der aldrig saalænge verden staar, det vet jeg visst! Sjaa, – nei sjaa da! – der tok han en til –!»

Han gik rundt om sig selv, som var han forstyrret: «Sjaa, – sjaa –! *Aa, hadde han endda sat bort vaden sin, Hans Svebakken ogsaa!*»

Martin sat litt tvilraadig, saa sa han:

«Indmed dørkarmen staar der nu et vadspjeld med fuld donskap paa; – du faar gjøre som du vil, Per, enten du vil ta det eller ei.»

Et mer taknemmelig blik end det Martin med Stavom nu fik, har visst intet menneske faat. Nei, hans make fandtes ikke i den vide verden!

Per var heller ikke sen før han var ute av døren, og det var ikke længe før den nye vad var sat paa, og han i fuldt løp diltet ut paa revet.

Da blev der vel en kapfisking! Nappet en fisk for den ene, saa maatte den anden slænge uti akkurat paa det samme sted; det hjalp ikke om de maatte slænge i kors, og om vadene kom ind i hinanden; det gjaldt at være baade øverst paa revet og nederst og paa midten, altsammen paa én gang.

Martin sat igjen inde i stuen og saa paa; men alt eftersom de to slængte kjøene op paa land, kom hornbrillene nærmere og nærmere ruten:

Hm, hm! – det bær aat med slike gutjafser –! Staa iveien for hinanden naar der er slikt fiskebitt! Æsch, der slængte han Per op for tidlig –! – nei, nei, han trodde da rigtig han hadde lært ham ogsaa, men de ^[25] hugser nu heller ingenting slike! Nei –? se paa den skøiergutten han Hans Svebakken, puffet han ikke den anden unda! Aa ja, han hadde godt at slegte paa han, – men *det* skulde der ikke bli noget av, – nei, han fik nok gaa ut og passe paa den skøiergutten litt!

Han fik travelt med at finde frem regnkappen og blankhatten. Da han hadde dem vel paa, tok han begge stavene og drog sig ned igjennem græsset paa volden, saa der blev en dyp rende efter benene, som han ikke kunde løfte.

«Aa, han biter som han aldrig har smakt mat før,» ropte Per ham imøte; «han biter næsten paa bare kroken!»ⁿ²

Hans Svebakken skjelet bare og drog sig litt unda. Martin satte sig ned paa elvbakken og saa paa en stund.

Nei, nei, de rykket op for kvast! Kunde de ikke høre da; de skulde gi fisken tid til at *leike* med kroken litt –! Skulde en ha set slikt, – der slap jo en diger en, bare fordi Per bar sig ad som en tosk! Ja, han skulde dra der – nei *der* – litt længer ut, akkurat *der*, ja – *der* stod fisk – hm, hm! det var da svært saa det hastet, – om igjen! – nei, nei – «aa det bær aat med dig, jafsen –! Ta hit stangen, saa skal du se!»

Per var litt slukøret, da han gav ham stangen. Dette hadde han ikke gjort regning paa.

Martin slengte uti, og Per blev staaende og se paa.

«Sjaa, sjaa, naa er'n i! Dra op da!»

Martin trak truten skjæv og la hodet paa skakke.

«Bi nu litt, saa skal du se!» Han halte ind en diger kjøe.

«Sæt paa mark, skal jeg ta en til!»

[26] Per lystret.

Martin gjorde et par slæng uten at faa bit.

«Hm, hm! slike fillegreier! Naadde jeg bare ut i kulpen der, saa –, der staar bestandig et par digre kjøer.»

Per stod som paa gløder; han hadde nok mest lyst til at fiske selv.

«Sjaa, der tok han Hans en igjen! Det er mere fisk oppaa sandet.»

«Aa, tulsnak, hadde jeg bare ordentlige greier saa –!»

«Skal jeg springe op efter stangen din? Du skal faa mark av mig –» han stod alt paa spranget.

«Ja, jeg mener næsten du faar gjøre det, – jeg kan ikke utrette noget med denne – filledonskapen!» – han hadde netop slængt efter kulpen og ikke naad ut.

Jon og Jehans paa fisketur

[27] Gamlen holdt paa oppe paa stabburstrappen og vridde vidjer i en kløvmeis.

Jon stod nedenunder med hænderne i bukselommen og en diger brynkop med mark i hængende i et knaphul.

«Far, skal jeg faa lov at gaa og spørre ham Jehans Toppom om han vil være med mig bort i Hindalssjøbækken og fiske idag da?»

Remsen var saa lang at han maatte trække pusten midt i den.

Det var vist tiende gang Jon spurte og intet svar fik.

Taaken gled sagte fra syd langs liene og lukket over dalen. Nedenunder taakekanten hang en strimmel granskog, nedenunder den kom dyrkningslandet, lysegrønt med eng og løvskog, der som pladser eller utmarker skjøt lange tunger op i granskogen.

Der nede i dalen var det lunt og varmt med stille luft og fin, sommermættet støvregn. Bækkene styrtet skumhvite ned langs dalsidene med ensformig, søvndyssende sus, og nede i den trange dalbund fløt den lille krokete elv, graa og stind, sagte avsted og gik næsten over sine bredder.

Jo, skulde fisken gaa ut i fjeldbækkene nogen gang, [28] saa maatte det være nu. Nu maatte de være passelig store, og nu maatte det ogsaa være varmt nok. Jon kjendte den fine regn sile fra nakken langs ryggen som lunkent vand.

«Far, skal jeg faa lov at spørre ham Jehans om han vil være med borti Hindalssjøbækken og fiske idag da? Skal jeg faa lov da? Du far? Hvorfor hører du ikke paa mig da, far!»

«Det var da svare til gnag paa dig ogsaa! Du ser ut til at orke at gaa dit, du!»

Gamlen hadde gjort regning paa høveir idag, og istedet fik han bare racle op paa sæteren efter en mysekløv.

Jon fik taarer i øinene.

«Ja, men – naar jeg faar med mig ham Jehans, saa – saa –» han klarnet op med et smil – «saa orket vi nok; vi kunde gaa en stub hver.»

Gamlen maatte sætte kniven i munden: det var nu ogsaa fa'n saa ordhittug den gutungen var!

«Og saa gaar jeg likesaa fort som han Jehans, for han har ilk paa stortaaen, han. Skal jeg faa lov da far? Du–u?»

«Kan du indbilde dig at han Jehans har stunder til slikt tul da?»

«Jo det? Oppi Toppom, hvor de bare sitter i peisen hele dagen!»

Gamlen maatte smile igjen; for dette var noget *han* selv støt hadde sagt.

Da Jon saa det bet, fortsatte han:

«Det er slik rakling han liker, han Jehans!»

«Ja, det kunde være likt ham.»

«Ja, ogsaa har han lovt mig det, helt fra ifjor.»

[29] «Ja, men han er for gammel blit han Jehans ogsaa, ikke ser han godt – og støl og stiv. I kunde bli døgervilde og tulle jer bort i skodden deroppe.»

«Tulle sig bort, han Jehans? Skulde en ha hørt slikt tulsnak?»

«Aa, han gik nu i ring da jeg hadde ham til at lete efter sauene ifjor.»

«Nei, det har de løiet paa ham. Han gik bent fra Hindalssjøsaeteren til Bjørkestølen uten raak, han, endda skodden var saa tyk at der blev vei efter ham i den, saa han saa en fjerding tilbake og ikke en haandsbred frem, det har han selv sagt.»

«Nei, jeg vet nok at han ikke vil være ved det. Han gik ut fra Hindalssjøsaeteren og skulde til Bjørkestølen, men da han kom tilbake paa samme pletten, gik han bare ind i et andet saeterbol og sa han kom fra Bjørkestølen.»

«Ja, er det sandt, saa hadde han nu ikke gristrynet sit med.»

«Hvad er det for tulsnak?»

«Jo, han har et vadspjeld som er trukket over med skindet av et gristryne, og det peker akkurat dit han skal hen, som om der var en snor i.»

«Han lyver dig saa fuld ogsaa, atpaa.»

«Lyver! Jeg har selv set det. Skal jeg faa lov da du–u?»

«Ja, saa gaa da, saa er jeg kvit dig!»

Da var det heller ikke længe før Jon tøflet opover til Toppom.

Bækkesusen strømmet ind paa ham fra alle kanter.

Regnet silet jevnt og varmt.

Nei, for et fiskeveir!

Alle Jehans's fortællinger om storartet fiskebitt den [30] og den gang randt ham ihu – han gjennomlevet paa forhaand hele fisketurens spænding og held –: dæken ogsaa at fiskeskrukken hans var saa liten – ja, ja, han fik bære paa kippe!

Da gamlen en stund efter saa op, saa han Jon og Jehans komme nedover bakkene. De hadde hver sin lange, hvite fiskestang, som de bar i haanden saaledes at toppene viftet nedi marken langt bak dem, hver gang de med bjuktende knær satte foten i bakken. Jon prøvde ogsaa at gaa som voksen med lange steg, saa de lignet hinanden paafaldende de to, bare at Jon var mindre.

Jehans hadde en rundtrøie paa, som var fremkommet ved at flakene var klippet av en spælvest. Den var saa veirslitt at den var brun, og midt mellem akslene hadde den en stor sort bot. Inde i brystlommen var den saa stoppet med vadspjeld og andre fiskeredskaper at den dannet en stor pose. Paa hodet hadde Jehans en luve med stor skygge, der var skjøvet langt bak i nakken. Midt bak hang en brynkop til at ha mark i og dasket ham i baken for hvert skridt, og i et taug over skulderen hang en stor fiskeskrukke.

«Er det uveirsfugler som er ute og gaar?» sa gamlen. Han var blit i godt lune ved at se at Jon var bare et eneste smil fra det ene øre til det andet.

«Ja, den karen er ikke grei, han,» sa Jehans og pekte paa Jon; «jeg kom til at love ham at være med paa fiske engang, og nu er der ikke bøn for andet.»

«Aa nei, du kunde vel ikke ha stunder til slikt du nu,» fortsatte gamlen litt drillende.

«Nei, visst om jeg hadde, men jeg slap ham slet ikke.»

[31] Jon stod med gapende mund; han forstod ikke dette, for Jehans hadde været villig paa første ordet.

«Men det kunde nu vel være artig for dig som har været slik storfisker, at prøve fisken engang igjen ogsaa.»

«Aa ja, men den blir borte fisken ogsaa. Der var andet fiskebitt i gamle dage, naar en kunde gaa ut en dag og komme hjem med et par bismerpund. Da fik en altid fisk, nu er den blit meget vanskeligere; det er vondt at træffe det rette lunet paa den.»

«Ja, men det skulde vel være bra veir nu?»

Jehans saa paa skakke op i skodden paa alle kanter. Han fandt det klokest at være reserveret:

«Ja, neigu om jeg vet? Det er nok likesom lugomt ogsaa, men den svarte skoddetampen der» – han pekte – «kan jeg ikke si jeg liker. Jeg hugser engang i Svartsjøset. Fisken bet saa det var en lyst – rigtig stor, pen fisk – ja, fortere end jeg kunde slænge uti –, men saa kom der en slik skoddetamp gjennom skaret – akkurat som fisken var gaat i berget med det samme, – ikke bitt at faa om jeg havde budt den ribbenstek!» – – –

Saa begyndte de da at ruste sig – det hastet med Jon – og gamlen la selv i nisteskreppen til dem.

Saa drog de avsted.

Først maatte de ned i dalbunden, saa ret op lien paa den anden side, og saa en halv mils vei indover fjeldet; de skulde være tilbake sent om kvelden.

Hele veien nedover var Jon foran; det gik ikke saa let for Jehans nedfor bakke, men da de begyndte at stige op, saa seg han saa jevnt paa at Jon hadde vanskelig for at følge, men han var saa spændt at han ikke kjendte spor af træthet.

[32] Omgivet af susen fra de mange vandløp der var svulmet op under regnveiret, gled de langsomt op efter lien, med langsomme, sigende steg. Passiaren vilde ikke rigtig komme i gang.

Jehans var viktig og hemmelighedsfull, talte med dæmpet stemme, og Jon gjorde uvilkaarlig det samme for hver gang han forsikret sig selv og spurte Jehans om ikke fiskeveiret var makeløst. Det var likesom han allerede var ræd for at skræmme fisken.

Da de var like oppe under taakekanten, stanset de og saa sig tilbake. Hele dalen laa for dem. Trods regnet var luften saa gjennemsiktig at hver gjenstand viste sig med skarpe konturer. Det var saa stille at intet blad rørte sig, og ingen lyd var der uten susen av bækkene, der som hvite striper kom frem under taakekanten paa den anden side, og saaes i hele sin længde, til de tapte sig i elven.

Det var visselig det vakre i dette som et øieblink grep Jon og bragte ham til at se paa Jehans; men da han møtte hans blik, sa han bare:

«Hvad mener du om veiret?»

«Jeg kan ikke si jeg liker den der,» han pekte paa en skoddetamp.

Saa snudde de, og litt efter var de oppe i taaken.

Da blev Jehans med ett en anden. Nu var de likesom utenfor, for sig selv, overlatt til sig selv, utelukket fra kontrol; fra nu av var alt som skede, noget viktig, noget som ialfald fantasien kunde gjøre noget ut av.

Om litt stanset han og pekte paa et kospor ved siden av veien.

«Jagu har den karen været helt nede her.»

«Hvad er det?» sa Jon.

[33] «Hadde jeg den karen, jeg, saa skulde jeg ikke gaa paa fiske idag; men neimen om jeg trodde at elgen gik saa langt ned paa denne aarstid.»

«Har det været elg da?»

«Ja, rigtig en voksen en ogsaa. Hør, det braker i kvistene der, han er ikke langt borte.»

Jon hørte ingen ting, men han var sikker paa at han hadde hørt det allikevel, og da de hadde snakket en stund, var det ikke frit for at de hadde set noget stort, graat mellem træstammene – begge to.

Om Jehans hadde set elg før?

Jo det! Jo, det var en gang – ved Svartsjøen – men da var det endda mer skodde end nu. Han var like indpaa den – den laa og ørtet – ja, egentlig saa han den ikke, – men den sprat op og for avsted saa der blev vei i taaken saa bred som en fjøsvæg, og kvistene sprutet –! – men den var ogsaa mer end almindelig stor, for der laa møk efter den i leiet – mindst et lass.

«At du ikke hadde børse da!» sa Jon.

Ja, det kan du si; – jeg gik efter sporet – jeg hadde nok lyst til at se karen en gang til – jeg gik baade længe og vel, til jeg ikke visste hvor jeg var, men endda gik jeg derfra beneste veien til Svartsjøset, saa tyk taaken var – ikke skjønner jeg hvordan jeg fandt frem!»

«Hadde du ikke gristrynet da?»

«Nei, jeg var ikke paa fiske, jeg var paa sauleiting.»

Saa var de oppe paa fjeldsletten og skulde ta benveien over myrene til Hindalssjøbækken.

Jon blev helt beklemmt. Det var ganske flatt og trøbart, bare store enerkjær, og taaken rykket indpaa, saa de knapt saa fem skridt til hver kant, og sletten ^[34] smøg sig ind under taaken paa alle kanter og for svandt.

«Ja, finder du frem her, saa maa jeg si du er god,» sa Jon, men da rykket ogsaa Jehans ut med alle de mesterstykker han hadde gjort med at finde frem, saa Jons beundring steg til det høieste. Naar han hadde Jehans med, maatte han kunne finde frem, om det var helt til Amerika. Han glemte straks al angst og tænkte bare paa fisken. Nei, hvor han skulde dra den! Jehans fortalte ogsaa hvordan han hadde fisket mange andre ganger, og da han endelig sa at nu var de fremme, saa lurte Jon sig til at ta en mark ut av brynkoppen og sætte den paa kroken, saa han skulde være færdig til at slænge udi først.

Endelig var de fremme.

Bækken der randt nedgjennem myren, var saa stor og stind at den gik over sine bredder, og saa litet fiskelugom som vel mulig, men ingen av dem saa eller skjønnte det.

De nærmet sig varsomt paa taa, og istedetfor at hysse paa hverandre, rystet de bare paa hodet til tegn paa at *her skulde være stille*. Jehans var især hemmelighetsfull.

Jon blev færdig først, slængte uti og fulgte spændt med nedover med tungen i den ene mundvik. Jehans kom efter. Han gik saa stille og forsigtig som i en sykestue, tok op igjen, rettet paa marken, tok op paany, spyttet paa den; endelig stanset han, vaden dirret, og saa slængte han til; – det hadde bare fastnet i et pilekjær, saa han slængte kroken av, men til Jon sa han:

«Skulde du ha set slikt; der tok han kroken! Ja, det var en diger en.»

[35] Jon skyndte sig at slænge uti paa det samme sted. Det blev ikke rart med fisket. Saaledes holdt de paa hele bækken nedover. De hadde fisk paa – aa, ret som det var – og slike forfærdelig store fisker naturligvis –, men ingen vilde være med op. Jehans saa paa veiret og tydet skoddetampene, og da de endelig var kommet ned til Hindalssjøen uten fisk, saa var det en av disse som fik hele skylden.

De besluttet da at følge sjøen ut til det ytre oset. Jehans vilde ogsaa prøve den i sjøen, men der var det ikke engang værdt at Jon prøvde, for *der* skulde der knep til.

Jon var ganske motfalden, da han med stangen paa nakken gik langs stranden, mens Jehans hist og her slængte uti –, han saa ikke engang paa ham for at lære hans knep –, og de nyttet da heller ikke stort, for de hadde like litet fisk da de kom til den nedre ende, hvor bækken randt ut av sjøen igjen.

Ja, saa var der ikke noget at gjøre ved det, de fik tænke paa at gaa hjem. Nedover langs bækken var der skog, og de fandt en stor gran, krøp under den og tok til nisten. Midt under maaltidet sa Jehans:

«Uten fisk kan vi ikke komme hjem; jeg faar prøve mit sidste knep.» Saa tok han stangen og fulgte bækken.

Litt efter kom han tilbake med en fisk; den hadde han fundet paa en «sleo» nede i bækken, men det sa han ikke.

Saa skulde de til at tænke paa hjemveien. De skulde igjen gaa over myrene for at komme paa veien nede ved skogen. Taaken var blit endnu tettere, og det tok til at bli litt mørkere.

Da de hadde gaat en stund, syntes Jon at Jehans [36] gik i gal retning; om litt syntes han at det var akkurat motsat av hvad det skulde være.

«Hvor skal du hen nu da?» spurte han endelig, da han længe hadde gaat tvilraadig.

«Hjem vel!»

«Ja, men gaar du ikke paa den gale kanten da?»

«Paa den gale kanten! Ja, det var det jeg tænkte. Nu er du døger-vild. Synes du jeg gaar galt nu da?»

«Ja, jeg synes dette bær fra bygden.»

«Og nu gaar vi akkurat bent paa den.»

Jon holdt sig saa tæt bakefter Jehans som mulig. Dette var noget som gjorde ham fælen. Han saa bent ned i hælene paa ham og prøvde at *tvinge* ind i sit hode at det bar til bygden. Da det ikke lykkedes, sa han ganske stilfærdig; det faldt ham ikke ind at tvile paa Jehans:

«Nei, hvordan skulde det gaat mig nu lei dersom du ikke hadde været med!»

«Ja, der kan du se», sa Jehans muntert.

Jon begyndte igjen at tvinge dette ind i sit hode. Det var næsten lykkes ham, da Jehans pludselig stanset, saa Jon gik like paa ham.

– – – Der laa et vand foran dem! Aldrig i sit levende liv hadde Jehans visst at der var noget vand mellem Hindalssjøen og bygden. Det for rundt i hans hode, – han maatte ha gaat galt – være blit døgervild – og i det samme følte han sig saa gammel, saa hjælpeløs – der midt i taaken med en gutunge. Overdrevne fantasibilleder om at ligge ute, sulte, fryse, aldrig komme til folk mer, for ind paa ham – vandet laa mellem ham og bygden, det maatte han over, det stod urokkelig fast i hans hode, skjønt han jo visste [37] at naar han var døgervild, var der intet at stole paa, – og forbauselse og skræk stod tydelig i hans ansigt.

Jon saa et øieblik spørgende paa ham, – saa med *ett* begrep han – med ett var hans tillid, hans sikre tro paa Jehans borte – i det samme stod ogsaa stillingen for *ham* som en overhængende fare, og med et skrik styrtet han frem og klamret sig fast til Jehans med begge hænder.

«Kommer vi aldrig mer hjem!»

«Hvad er det du snakker om –» Jehans skalv i stemmen – «kunde vi bare komme over vandet saa, – vi faar gaa rundt det.»

I samme øieblik angret han at han hadde sagt det, ti han var aldeles i vildrede over dette vand.

«Vet du ikke hvor vi er!» det var næsten truende.

«Nei, jeg kjender mig ikke riktig igjen.»

Det var som Jon gjennemgik en forvandling, Hans barneansigt blev næsten som voksent, antok skarpe, bestemte træk, og øinene blev mørkere og fik feberglans, idet ansigtet blev uendelig blekt. Haanden knuget sig fast om fiskestangen, og tænderne var fast sammenbitt. Hodet sank litt fremover, knærne krocket sig mer, saa han saa mindre ut.

Han vendte sig uten at si noget og begyndte at gaa – ilfærdig som om det hastet – uten at si et ord. Han saa sig ikke tilbake om Jehans fulgte, men han følte det at han var like i hælene paa ham. Jehans var i sin hjælpeløshet likesom kommet ind under hans vilje; han syntes det gik fra bygden, men han kom ikke saa langt som til at tænke det helt. Det var en møisommelig og ilfærdig vandring. Jon [38] saa sig ikke tilbake; det var likesom et punkt i hans hode som var knyttet til noget i bygden; han maatte holde det fast. Ikke et ord blev talt. Han gik og snublet, faldt nu og da tungt i et enerkjær, rev sine hænder tilblods, stønnet bare, reiste sig igjen og ilte videre. Han syntes taaken blev tettere, la sig tettere og tettere ind paa ham, at bygden gled sagte ut – ut – længer ut i taaken, men saa sagte – saa sagte –! – det gjaldt at gaa fortere end den gled, for at naa den –! – og farten blev større med hyppigere og tungere fald. Det blev saa længe, saa uendelig længe – det var som det aldrig vilde ta ende.

– Endelig begyndte det at helde nedover – han merket det ikke – myren gik over i smaaskog – snart blev den større – taaken ligesom lettet litt – pludselig – han saa op – der laa dalen for ham i sommerkveldens lyse dunkelhet!

Med et eneste blik fattet han den. Der laa den stille og fredelig, gled ikke unda mer!

Litt efter litt slappedes hans træk, han vendte sig for første gang mot Jehans, brast i en voldsom graat og sank sammen ved hans føtter.

*

Han visste ikke at han blev løftet op paa Jehans' skuldre og baaret over dalen til sit hjem, – han visste intet af sig før han vaagnet i sin varme seng og hørte Jehans si til gamlen:

«Ja, han blev døgvild for mig, ser du, og vilde absolut gaa paa en gal kant. Jeg hadde nær ikke faat ham med mig.»

En odelsbonde

[39] I den store gamle grundfaste stue med alentykke bjelker stod Evenstaden i skrubskindspels og storstøvler, kjærringen i kraake og sjaler, reiseferdige.

De skulde til likfærds efter føderaadskjærringen paa Ensby. Ute paa gulvet stod Ola, den tykke, sekssaarige søn, lat og sur og tver, og Astrid, søsteren, et aar ældre, blyg og blid med gult vandkjæmmet haar. Omkring det store bord av totoms furuplanker sat karene, baade husmænd og tjenestegutter, mens tjenestejentene svinset omkring og øste op i fatene.

«Naa lyt du være lækker mot ham Ola mens vi er borte, Astrid, ikke trasse'n og ikke kjeikje'n,» sa moren.

«Ja, mor, dersom han Ola –»

«Han Ola er lækker gut støt, han, rigtig gromguten min –, eller er du ikke det?»

Ola bare vred paa sig og gren.

«Men det er nu vel ikke tufs med dig idag, du har rigtig ikke villet æte – vil du ha litt rømme og lefse –? – eller et bakkels –? Ane, han Ola vil visst ha et bakkels!»

[40] Tjenestejenten skyndte sig ut i kammerset og kom med et. Han slog det bort med haanden:

«Jeg er mæt.»

«Nei, han er nu slet ikke frisk lel, naar han ikke vil ha bakkels –; du faar rigtig stelle lækkert med ham, Ane, og se at faa i ham noget; – du lyt la ham faa det han vil – og dersom ikke du er lækker, Astrid skal du faa med mig at bestille!»

Evenstaden selv hadde staat og git karene besked.

«Jo, Astrid,»⁴³ sa han, «du faar føie ham, du som ældst er, og saa faar du komme ihug at han er nu likesom gardguten paa Evenstad han, da, – og dersom han vil være med ut og kjøre, saa lyt I ham faa det, karer.»

Han gik mot døren.

Astrid satte sig bort til bordet i lag med jentene og spiste, Ola stillet sig med begge benene oppaa en stol ved vinduet og saa dem reise.

«Aa jau, det syner ret det er Evenstaden som er ute og reiser,» sa han, han krøp ned. Han stak begge hænder i bukselommene, spankulerte ut paa gulvet og spyttet karslig. Nu følte han sig som herre her:

«Ane, find en lefseklining til mig; jeg maa æte for jeg vil med ut og kjøre møk!»
Ane skyndte sig ned i kjelderer og kom op med en lefseklining.

«Ogsaa byr du mig av grovlefsen! Vi har fin lefse nok paa Evenstad, skulde jeg mene!»

Han slængte kliningen bortover bordet. Karene og jentene saa paa hinanden, men Ane skyndte sig og sa blidt:

[41] «Jeg skal finde en anden til dig, jeg, Ola!»

Hun kom med en anden.

Han tog et par biter.

«Nei, jeg vil ikke ha den, jeg vil ha ost paa – tyk ost!» Han slængte ogsaa den.

«Juling skulde du ha,» mumlet Lars Kampsveen, en av husmændene, da Ane gik efter en ny.

«Nei, jeg vil ikke ha klining; kom med bakkels!»

Ane skyndte sig ut i kammerset.

«Har I ikke snart ætt naa, karer?» – han vendte sig vigtig mod bordet –; «det er ikke sagt jeg bryr mig om at ha sju gamper staaende ledige midt i møkkjøringen.» Han skulde sagt mer, men i det samme blev han var at Astrid sat og spiste av den første kliningen:

«Vil du la være kliningen min, du førkje! Kom hit med den!»

Han stod med tre klininger i haanden da Ane kom med bakkels.

«Nei, jeg vil ikke ha; naar jeg kjender rigtig efter, saa er jeg mæt!»

«At ikke du vilde være med til likfærds da, Ola,» sa Ane saa blidt hun kunde.

«Jeg bryr mig ikke om slike matlag, jeg –! Vi har da mat nok hjemme paa Evenstad.»

Lars Kampesveen hadde sittet og hørt sig sint paa ham:

«Ja, det syner paa dig, au,» sa han, «du er rund i ræven som en valders.»

«Dersom du ikke holder husmandsflabben din, du, Lars Kampesveen, skal jeg se til at det fa'n hakke mig blir en anden dans!»

[42] «Nei, hør paa hvalpen – vil han lære voksent folk at bande ogsaa!» Lars var blit fin i maalet af sinne.

«Fy dig, Ola, nu blir Gud sint paa dig,» sa Astrid. Hun trodde hun turde si det, for bande var det eneste hun hadde hørt Ola ikke fik lov til.

«Jeg tænker han vet hvem jeg er, jeg, og dersom ikke du lar være at blande dig oppi naar voksent folk snakker, saa er det bedst du kommer med klokken din, saa jeg faar se paa indretningen.»

Ola visste at dette var Astrid ræd. Hun dukket ogsaa straks hodet ned mot bordplaten. Hun hadde klokke, som hun hadde faat av bestefar sin, og Ola hadde allerede engang før truet sig til at faa den – ved morens hjelp, – og den var først reddet i sidste øieblik, da han hadde knust glasset og skulde til at bruke hammer paa den for at faa se indretningen.

«Vil du tie stil!»

Han stod med den ene haand i lommen, og i den anden holdt han kliningene.

Astrid vovet ikke at si et ord, hun bare saa sig hjelpeløs omkring.

Lars Kampesveen strøk hende over haaret og mumlet:

«Nei, at der kan være slik skilnad paa unger! Du er jenta *vor*, du skulde være gardjente paa Evenstad!»

Det sidste hørte Ola, og da først blev han sint for alvor.

«Nei, vil den elendige førkjungen være gardjente ogsaa! Du skal faa juling, du, naar mor kommer hjem, for jeg skal syne jer hvem som er gardgut, jeg! Kom med

filleklokken din, Astrid, og det paa timen ogsaa!»

Astrid svarte ikke.

[43] «Vil du komme med den!» Øinene rullet i hausen paa ham.

«Aa nei, Ola, vær nu lækker, – – jeg – jeg har laast den ned i skrinet mit og tapt bort nøklen!»

«Kom med den, sier jeg!»

«Kjære, vene, vakre Ola, la mig faa slippe! Du skal faa alt du vil, alt brunsukkeret mit og hele treakstangen!» Hun talte kringt av bare rædsel, og taarene stod hende i øinene.

«Vil du ikke med det gode, saa skal jeg syne dig – –» han slængte lefsekliningene mot væggen og grep et suppefat.

«Vil du –!»

«Aa kjære, vene, vakre –»

Fatet for i væggen, saa suppen skvat. Han grep et til.

«Vil du nu!»

Lars Kampsveen reiste sig kvast.

«Ja, rør mig, Lars Kampsveen, hvis du tør, – jeg sier det til far!»

Lars betænkte sig, fatet smalt i væggen. Han grep et til –

«Vil du nu kanskje, eller du skal faa saa meget juling av mor –!»

Astrid var sprunget ut paa gulvet.

«Ja, ja, du skal faa den, du skal faa den, bare være lækker –!»

Hun sprang ut. Nu hadde Ola faat blod paa tand, han gjorde bordet ryddig i en fart, Suppefat, tallerkener, skeer og kniver fløi væggemellem.

Astrid kom tilbake.

«Der har du den, Ola, men vær nu lækker og slaa ikke sund mer!»

[44] «Tror du jeg vil ha den elendige filleklokken din naar jeg ikke fik den straks! Der har du den igjen!»

Han slængte den mot peismuren saa stykkene fløi.

Det var blit stille i stuen. Karene og jentene stod trykket op i krokene.

Der hørtes blot nogen enkelte dryp av suppen, som silet fra bordet og væggene ned paa gulvet.

Da svinget Ola sig rundt paa hælen og trampet i gulvet med begge ben:

«Og nu, Ane, kommer du paa timen med hele bakkelskuffen, for nu er jeg sulten, og *jeg er gardguten paa Evenstad.*»

*

Da forældrene kom hjem om kvelden, fik Astrid ris av moren, fordi hun havde ertet «gromguten» hendes, og den vaar fik ikke Lars Kampsveen laane ploghester paa Evenstad.

Bispemesse

[45] Det er en solblank sommermorgen oppe paa en sæter. Den ligger like oppe paa dalens kant med utsigt helt ned, omgitt av smaa skograbber paa den sagte holding indover mot det nøkne fjeld. Solen er forlængst oppe – den staar op klokken tre – og den skinner bortover de tre-fire smaa sæterbol, hvor portene saavidt har aapnet sig som smaa, sorte gap, og hvor lange, blaa røgstriper stiger op med en svak holding sydover. Paa skyggesiden af grantrærne glimter det fine dugdrys i barnaaler og spindelvæv, og i marikaapene og salviebladene bortover sætervolden ligger store, blanke draaper. Luften er klar og stille; skogaasene omkring og Nysæterfjeldet i bakgrunden rykker like indpaa i den høie, klare luft. Bortover grantoppene sværmer nogen kraaker, og i stenrøsen bortpaa sætervangen smutter et par røskatter smattende ut og ind. Bort gjennom skog og fjeld er alt stille.

Saa høres klunk av en grov bjelde – langt borte, og frem under Nysæterfjeldet kommer en bøling som en lang hvit stripe, – klokken gaar saa urimelig fort der borte paa Nysæteren.

I det øverste sæterbol med en lang, flat sætervold [46] bortover, gaar fjøsdøren op, gjætergutten kommer ut paa vangen med en melkekak i haanden, halmhatten langt bak i nakken og griner mot solen. Han gaar bort, aapner kvegrinden, gaar ind til smaakreaturene og tar paa at melke gjeter. Han rører læbene som han snakker med sig selv, det ser ut som hans tanker er et andet sted, han lægger ikke merke til gjetene, som stryker sig op mot ham for at bli de første. Sauene ligger i tæt flok og ørter, gjetene strækker sig; der er ingen støy. Inde fra fjøset høres dunk av et par horn i væggen naar en ko reiser sig.

Med ett blir der larm:

«Lykkelin! Vil du la være at stange sauene, du!»

Bjeldgjeten, Lykkelin, hadde reist sig borte i en krok av kveen, strakte sig, drev til en sau saa det knaket i sidbenene og vagget midt gjennom flokken saa der blev bred vei efter, bort til gjætergutten, som stod skrævs over Blaasale og melket. Der strøk den sig langs hans laar, til den fikk hodet frem i høide med Blaasales hode. Blaasale

vred sit unda saa langt hun kunde, og saa til en anden kant. Men saa kjendte hun Lykkelins kvasse horn under haken, gjorde et spræt saa gjætergutten blev sittende bak den, og melkekakken trillet.

«Djæken han inderlig – – –»

Han sprat op og satte efter Lykkelin. Det blev stor forstyrrelse. Sauene løp like paa gjærdet saa det knaket, bjeldene ranglet som der var hund i flokken.

«I Jøsses navn, hvad er paafærde da, Gudbrand!»

Det var moren som gløttet paa fjøsdøren.

«Det er dette fordævelige storsinnet, hun Lykkelin; [47] hun stanget ned melken av seks gjeter og satte mig i lorten, men jeg – skal – djæken fare i mig –»

Han gjorde et spræt og knep Lykkelin borte i et hjørne. Saa tok han hende i skjegget.

«Jeg skal lære dig at være folk, jeg! Vet du hvad du har gjort? Du har sat mig i lorten. Vet du ikke at jeg er din overmand, og at jeg skal frem og læse for bispen idag? Kunde du svare for bispen kanskje, storsinnet? Ja, du kan nok skrape med foten, men dennegang –» han rystet hende haardt i skjegget saa Lykkelin gjorde et fortvilet spræt og slap igjen.

«Djæken –»

«Nei, du maa ikke bande saa idag, Gudbrand, kom ihu bispen!»

«Aa, jeg tænker nok bispen hadde tat i en liten bøn ogsaa, jeg, dersom han hadde været i mit sted.»

«Fy, slikt du snakker, Gudbrand! Du blir saa storkjæftet at jeg ikke vet mine arme raad med dig længer. Gaa ind og ta boken din og læs over den anden part, for du kan slet ikke om den Helligaands gjerning, saa skal jeg melke dem som er igjen.»

«Aa, jomen gjør jeg saa, du; jeg var akkurat midt i den tredje artikel, da Lykkelin stanget. Jeg vil ikke gnage mer paa det, fordi om de finder paa at vi skal overhøres midt om sommeren. Og saa tænker jeg nok at her er gut som kan svare for sig likevel, jeg.»

«Ja, naar du vil ha den skammen, saa! Det er rigtig umaken værddt, slik som jeg har strævet for at skaffe dig nye sko og ny trøie, saa du skulde se ut som folk, naar du

vil komme der og syne dig frem som en hedning! For du har nu ikke tat [48] i bok saa lang sommeren har været, før de sidste dagene!»

Hun var kommet helt ind i kveen, og tok melkekakken fra ham.

«Saa gaa ind og vask dig og klæ paa dig i det mindste, du maa snart gaa ogsaa!»

Gudbrand drog sig avsted. Saa ropte hun efter ham:

«Der ligger ren skjorte paa hylden over sengen.»

Nu begyndte de at løse bølingene paa de nedre sæterbol. Der blev brølen og bræken og bjeldeklang, og gjæterne ropte paa gjeten, saa det ljommet mot Nysæterfjeldet. De kom opover langs gjærdet i lang række, smaakreaturene først, raske og livlige, gjorde spræt og stangedes bortover den flate vang, kjørne efter, langsomme og tunge og saa sig omkring.

Kjersti Nerlien fulgte selv med og jaget paa, stanset ved kvegjærdet og saa over. De to spædkalvene hendes stanset ogsaa og blev staaende og tygge paa hendes stak.

«Holder du paa at melke, Randine?»

«Ja, og du har alt løst ut? Det blir nu saa rent for sent for mig idag.»

«Ja, du har vel ingen hjælp idag? Han Gudbrand skal vel avsted paa bispemessen, han?»

«Ja, det blir nok saa likevel da; han fik skoene sent igaar kveld.»

«Ja, det er ingen sak med ham som er saa flink til at læse; jeg er rigtig glad for at han Sigvart min er for ung endnu.»

«Aa, jamen har jeg strævet saa med ham at jeg synes han ikke skulde staa til skamme heller, men [49] det er saa rart med det, hvor der kommer saa mange bedre mands barn –»

Gudbrand kom ut igjen, flunkende fin med nye sko, ny trøie, nyt skjerf og vasket saa vandet dryppet av haaret. Han gik forsiktig og hoppet paa stenene, saa skoene ikke skulde bli stygge under. Han følte sig som en anden nu, likesom saa voksen. Han drog i vesten og rettet paa skjerfet, puttet hænderne først i bukselommen, men det blev saa langt ned at han maatte kroke sig i knærne; saa puttet han dem i trøielommene, og spriket langt ut fra sidene med dem. Det var likesom karsligere.

«Der har vi bispegutten der,» sa Kjersti, «saa fin som en nyslaat toskilling. Det er nok gut som kan syne sig frem baade for bisp og provst, det.»

Gudbrand svarte ikke; han stanset med benene langt ut fra hverandre og spyttet ut av den ene mundvik:

«Er det dine kalver, det?»

«Jau, det er nok det.»

«Det var ganske lækre kalver.»

«Du skal skjønne dig stort paa det, du, mener jeg!» sa moren.

«Har du ikke gjort fra dig, saa vi kan løse ut nu, mor? Det er ingen gjærd paa slikt at vi skal være saa langt bakefter!»

«Ja, nu er jeg færdig; men du skal ikke ha noget med løsingens idag, du som har nyklærne paa.»

«Aa jo det er nok bedst at jeg er med selv, likevel. Naar det skal gaa ugjættet, saa er det sikrest. Jeg sætter hende Lykkelin paa ret raak. Det er saa rart med det naar en blir borte hele dagen.»

[50] Han aapnet grinden, og smaakreaturene strømmet til, saa de blev sittende fast mellem grindstolpene og maatte sprænge sig frem. Under spræt og kapløp rækket de bort over vangen, mens nogen av de mest storsnutete gjeter gjorde en avstikker; en maatte en svip bortom grisetroen for at se om der ikke skulde være igjen litt melrøre, en anden maatte gløtte indom fjøsdøren, om der ikke skulde være spildt salt, en tredje fik hodet mellem sprinklene i grinden og strakte hals efter en græsdot inde paa sæterløkken.

Da Gudbrand fik samlet dem, gav han Lykkelin sine befalinger. Nu skulde hun hugse paa at han gav hende skræppen; hun skulde ikke komme hjem før til kvelds; men da skulde hun ogsaa komme og ha alle med sig. Og saa var det ikke værdt hun gik ned i Hammerbergene, for det var saa tungt at komme op derfra, at hun ikke fik draggjetene med, hun fik holde sig oppe i Løvhaugene. Dette holdt han paa med saa længe han hadde sæteren i sigte, men da han var kommet bortom den første skograbben, lot han dem gaa og la sig bak en granbusk. Der trak han boken frem unda vesten; det var sikrest at se over litt om helliggjørelsen. En kunde aldrig vite hvor de kom, og dette om «Hvorfor kaldes kirken hellig?» var et saa urimelig langt

stykke. Han læste det over, to ganger, lukket boken og prøvet – nei – en gang til – prøvet igjen. – – –

Han merket ikke at bølingen drog forbi, merket ikke at en kalv kom forbi busken, før den skræmt kastet sig til side med rumpen i veiret. Men da stod ogsaa Kjersti og moren der.

[51] «Nei, for en grom gut du har, du lel, Randine. Ligger han ikke der og læser!»

«Har det drad efter med dig lel nu, Gudbrand, da det lir saa indpaa? Ja, det var ikke for tidlig!»

Hun hadde godt skjønt at Gudbrand i lang tid hadde lurt boken med sig bort i skogen, men hun hadde ikke latt sig merke med det. Og til Kjersti sa hun:

«Ja, Gud vet hvordan det skal gaa! Jeg har næsten ikke set ham ta i bok i hele sommer.»

Gudbrand reiste sig litt forlegen:

«Jeg kom til at tænke paa at han Morten Madslie sa at det har staat i bladene at vi skulde faa en ny spørmaalsbok, som skulde være kortere, og saa syntes jeg jeg maatte se efter hvor lang den var. Det er vist ikke ventendes at vi faar den stort likere.»

Han stak boken under vesten og spankulerte foran frem mot sæteren.

En stund efter jabbet han ned gjennom lien med salmeboken, testamentet og nogen vafler i en tul under armen.

*

De smaa kirkeklokker hadde ringt sammen første gang.

Fra alle kanter kom folk myldrende frem, haandtoges og stillet sig op i tause rader langs kirkegaardsmuren og i gapet av kjærreskjulene. De langveisfra kom svedende med trøien over armen, søkte ind i skyggene og drog haandbaken over ansigtet. De som hadde læserbørn med, gav dem de sidste formaninger og puffet dem saa ut paa kirkevangen, hvor ungene hadde samlet sig i flokker, en for hver skolekreds. De [52] stod tause og saa sig omkring, de ventet paa skolemesterne.

De voksne talte heller ikke stort, bare nogen ord naar der kom nogen kjørende, og av og til skygget de med haanden over øinene og saa opover mod prestegaarden, hvor flaget svaiet sagte i den stille luft.

Den lille trækirke laa der saa hvid i solsteken og slog sprækker i væggene saa det knaket. Det glitret i vinduene, alle døre stod paa vid væg, og i gluggen høit oppe paa taarnet stod ringeren, lænet paa begge armene og speidet. Han skulde ringe naar han saa prestene i prestegaardsgrinden.

Skolemesterne kom, stillet op sine barn i lange rækker og sa dem hvordan de skulde gjøre.

Naar bispen kom opover kirkegulvet, skulde guttene bukke og alle smaajentene neie, men ikke alle paa én gang, de skulde passe paa at gjøre det akkurat eftersom bispen gik opover.

De skulde svare høit, og saa skulde de passe paa at se bispen like i øinene naar han spurte dem, for det likte han.

Saa hadde de ikke mere at si, og der faldt en høitidelig stilhet. Det var ikke frit for at de skalv litt i stemmene, og store sveddraaper stod dem paa panden.

Saa med ett dirret klokkeslagene ut i luften saa taarnet skalv. Alle saa et øieblik opover mod prestegaarden.

Jo, der kom de ut gjennom grinden alle sammen. Nei, saa gemenslig bisp! Gik han ikke tilfods!

Og saa begyndte de at strømme ind i kirken. Skolemesterne førte hver sin barneflokk ind og stillet dem op.

[53] De voksne satte sig i stolene bak, puffet av og til paa barnene, tok fra dem mattullen og rakte dem en bok.

Gudbrand hadde ingen paarørende her, og han hadde glemt at ta ut bøkerne. Han satte tullen mellem knærne, men skalv paa haanden da han løste op knuten. Han puttet tørklædet i den ene trøielomme og vaflene i den anden, saa de spriket, og tok bøkerne i haanden.

Solen skinnet ind gjennom de høie vinduer, streifet de to stole som var sat frem til bispen og provsten, strøk opover knæfaldet og alteret, og like ind i fordypningen til de tolv apostle. Endnu knaket det av og til i en stoledør, men saa kunde en tydelig

høre at bladene paa det høie birketræ som stod like utenfor vinduet, sagte svaiet ind paa rutene.

Saa med ett vendte alle hoder sig, og guttene holdt pusten indtil de var færdige med sit buk; ti der kom de, bispen først med guldkors paa brystet og sort, glinsende silkekalot, efter ham provsten og tilsidst presten i sagte, høitidelig gang opover kirkegulvet og hilste med smaa alvorlige nik til begge sider.

Det var næsten en lettelse da de knælet ned oppe ved alteret, og klokkeren som sedvanlig kom frem og læste indgangs bønnen. Da han var færdig, kremtedes og støiedes der som ellers, og kirketjeneren løp med huen i haanden rundt alteret og jaget en hund som hadde lurt sig ind.

Saa holdt provsten en tale, og saa begyndte overhøringen.

Det formelig kriblet i maven paa Gudbrand,¹⁴ alt eftersom spørsmålene og svarene faldt, og det tiltok eftersom de kom nærmere og nærmere nedover kirkegulvet. ^[54] Blodet skjøt op i hans kinder naar nogen stod og stammet og hakket; han stod halvt vendt, næsten ifærd med at ta et skridt frem, og holdt sine øine hele tiden paa bispen. Bare han vilde spørre ham!

Men bispen stod i lyttende stilling med de blide, blaa øine fæstet paa den han spurte, og naar svaret endelig kom saa nogenlunde, saa nikket han mange ganger og tok et skridt til siden.

De krøp sig saa sagte nedover, alle hoder holdtes lyttende, folk nikket og kastet øiekast. Der var slik spænding at det næsten kom som en lettelse da en mild regnskur faldt i solskinnnet utenfor, og de vaate birkeblade bævret mot vinduet. Gudbrand glemte sig da det blev saa længe. Han stod og saa paa det glitrende løy. Men saa med ett faulnet han helt ned i knærne. Der stod bispen like foran ham, og skolemesteren hadde begyndt spørsmålet, før han hørte:

«Vi hørte nylig at der i den tredje artikel staar: den *hellige*, kristelige kirke. Kan du saa si mig, 'Hvorfor kaldes kirken hellig?」

Der hadde han det; godt at han hadde læst det over! Det gik sort for hans øine, han kunde ikke komme paa det første ord.

«Nu? Hvorfor kaldes kirken hellig? Fordi –」

«Fordi den Helligaand ved sine hellige naademidler utfører sin gjerning til helliggjørelse i alle dens lemmer, derfor kaldes kirken hellig, uagtet den synd og

skrøpeligheit som findes i den.»

Bispen nikked mange ganger, og skolemesteren lot et blik streife ut over menigheden.

[55] «Sin gjerning til helliggjørelse i alle dens lemmer,» – fortsatte skolemesteren.
«Hvem er kirkens lemmer?»

Gudbrand betænkte sig.

«Hører du til kirkens lemmer?»

«Ja.»

«End jeg?»

«Ja.»

«End biskopen?»

Gudbrand betænkte sig. Han syntes ikke det gik an at han hørte sammen med bispen, og saa hvasket han saa bare skolemesteren hørte det:

«Nei.»

«Tænk dig nu om; hører ikke biskopen til kirkens lemmer?»

«Jo.»

Bispen nikked.

«Nu, hvem hører saa til kirkens lemmer?»

Der gik et lys op for Gudbrand.

«Alle de som tror paa Kristum.»

«Riktig. Men –, kan du tro paa Kristum av dig selv, du?»

«Nei.»

«Hvem er det som faar dig til at tro?»

«Den Helligaand.»

«Hvad staar derom i din troesartikel?»

«Jeg tror at jeg ikke av min styrke eller fornuft kan tro paa Kristum eller komme til Kristum min herre; men det er den Helligaands gjerning som har –»

«Riktig. Vilde det da være klogskap eller daarskap, om du trodde at du av egen kraft kunde tro paa Kristum?»

[56] «Daarskap.»

«Om nu biskopen sa at det gik an, hvem var saa klokest av dig og biskopen?» Gudbrand betænkte sig. Bispen blev litt urolig og vilde over til den næste, men stod dog lyttende.

«Nu? Hvem var saa klokest af dig og biskopen?»

Nei, det gik ikke an, saa alle hørte paa, at si at han var klokere end bispen: «Bispen var den klokeste.»

Bispen rystet voldsomt paa hodet. Saa gik han hen og strøk ham sagte over hodet:

«Nei, gutten min, da var du klokere end bispen.»

«Ja,» sa skolemesteren, «men du mente at slikt kunde vor gudfrygtige biskop aldrig finde paa at si, ikke sandt?»

«Ja.»

«Det var ret, gutten min, med Guds hjælp vil han ikke det,» sa bispen, strøk ham endnu en gang over haaret, og saa gik de videre.

*

Solen var alt kommet lavt ned mod Nysæterfjeldet, da Gudbrand kom strævende opover mot sæteren.

Lykkelin var alt kommet hjem med hele flokken, god og mæt, og nu laa de langs kvegjærdet og ørtet. Gjetene bare snudde litt paa sig og mækret da han kom. Moderen holdt paa inde i fjøset og melket; hun saa ham ikke før han kom ind. Han gav sig god tid og satte slaaen omhyggelig for.

«Nei, er du der, Gudbrand? Hvordan gik det?»

«Aa, det gik vel saa nogenlunde som ventelig kunde være, kan jeg tro.»

[57] «Kunde du svare for dig?»

«Aa, du vet jeg svarte noget paa det meste de spurte om.»

«Fortæl da!»

«Det er ikke noget videre at fortælle det, synes jeg.» Og saa pludselig. «Nei, jeg faar nok ta paa gammelklærne og ta til at melke, jeg; det gaar ikke an at gaa paa stas hele dagen.»

Mer fik ikke moren at vite. Hun blev ræd at han ikke hadde greiet sig. En stund efter kom han ut i gammelklærne, og saa tok de til at melke gjet. Gudbrand var saa urimelig overlegen.

«Var bispen blid da?»

«Aa ja, han var ikke saa værst heller.»

«Sa han noget til dig?»

«Aa ja, han sa nok noget ogsaa.»

«Hvad var det?»

«Aa føi, – en skal ikke tro alt hvad en hører.»

«Hvad er det du siger?»

«Ja, naar jeg ikke kan faa fred, saa kan jeg gjerne si det ogsaa. De spurte mig ut paa alle kanter, og du vet altid jeg stod ikke i bet for svar, jeg. Og saa, da de ikke kom længer, saa sa alle sammen at jeg var klokere end bispen, men det kan de nu vel ikke rigtig ha ment.»

Fuglefangere

[58] En juleaftens morgen, gnistrende kold med et stort, rødt soløie langt inde i frosttaaken mod syd.

Nede i dalbunden er det graat, mørkt og rimet med en brandgul taake over. Opefter de bratte, snedækte lier kommer en jevnt tiltagende lysning, eftersom taaken svinder, øverst oppe er luften klar, – over de øverste grantopper like mot himmelbrynet ligger et svakt gyldent solstreif.

Nede i taaken færdes dalens mennesker i den sidste travlhet før festen. Paa alle stier er der folk som løper de sidste erender, bortover alle gaarder smelder det fra huggestabben eller skaalen, hvor juleveden skal lages til, store høkurver vandrer fra laave til fjøs, og kornbaand tages ut, de bedste som findes. Nede ved kirken gaar graveren og skuffer bredere vei frem til hoveddøren, og henover veien klinger en enslig dombjelde fra en doktorskyds.

Ud fra husmandsstuen, som ligger bent op for kirken tæt opunder skogen, lav og nedsnedd, med lysning fra tørkvistbaalet helt op gjennom den brede pipe og lavende rimskjeg langs alle vægge, kommer to gutter i trettenaarsalderen, tykke og tette karer med topluene [59] like ned i øienbrynene, vottene paa og snesokkene knappet stramt utenpaa buksene.

Det er de to uadskillelige vældige jægere, Per nede fra gaarden og Kristian, som har hjemme i husmandsstuen.

De stanser og ser begge opover skogsveien, som kryper og bugter sig paa skraa langs gjærdet, til den forsvinder i et stort gap i skogen.

«Det er nok ikke rart fugleveil nu,» sier Per, «det er blankt i høiden.»

«Det kan ogsaa være det samme,» sier Kristian.

«Ja, det kan det.»

De gaar bortmed væggen, tar hver sit par ski, som staar der med store tjærebredde bretter, lægger dem paa akslen og lægger skistaven paa skraa indunder.

«Det er vel bedst vi tar rypegardene først!»

«Ja, og haesnuruene; vi gaar op gjennem Lienget.»

*

De fanget fugl sammen, Per og Kristian, og fuglefangere har ogsaa noget at gjøre like indunder jul. Det var ikke et almindelig besøk til sine snarer de skulde gjøre idag. Det var ikke den sedvanlige spænding over dem. Ellers ventet de altid at finde fugl; det traf nu ikke ind saa ofte forresten, de hadde hidtil bare faat en aarhane og en rype; men det kom av at der var saa urimelig lidet fugl; for der var nu ikke mange fuglefangere som satte op saa pene fuglegarder som de; rypegardene var saa tætte, saa tætte av det fineste birkeris, og snar i snar hele maalsvæggen; foran storfuglegardene var der feiet som paa et stuegulv og [60] strødd frisk ener langt bortover sneen; haesnuruene var saa blankpudset at haren mindst maatte ha brillen paa hvis han skulde se dem. Og da var det saa rimelig at de de almindelige dage ventet at finde en tiur eller ialfald en røi, straks de begyndte turen, og ikke mistet haapet om at der ialfald maatte findes en aarhøne eller en hjerpe før de hadde været ved det sidste snar. Fuglen maatte da komme ned i skogen engang! Men idag var det anderledes. Idag skulde de tages ned, baade storfuglesnarene og de andre. I julen skal der ogsaa være fred i skogen; julen skal bringe fred baade til fugl og løpende dyr, da skal ikke et snar være oppe; de visste at da staar selv de blanke, gnistrende rævesakser og biter om en stok istedenfor om rævefoten. Og det skulde vare – ja, til en anden nytaarsdag, – de visste nok at der var dem som ikke satte op igjen før over trettenhelgen, men der maatte være mening i alt, efter nytaar var julen slut, det var bare papistisk overtro, dette med at Trettenkari var ute og kjørte julekut om trettenkvelden, – det hadde skolemesteren sagt.

Og saa ruslet Per og Kristian op over skogsveien mod Lienget. Det var brat og gik smaat.

Hm, enten maatte den topluen være fælt varm, eller ogsaa maatte der være omslag i veiret.

Oppe under skogen stanset Per, trak topluen op og saa sig tilbake:

«Jeg synes her begynder at lugte lindt.»

Kristian fik den blaa frosne næsen op av skjærfet.

«Han lugter lindt støt denne bakken, synes jeg. Men jeg synes nu ikke en har bruk for vottene længer.»

[61] Han trak grebvottene av og puttet dem i lommen.

De blev staaende en stund og se utover dalen. Dernede laa frosttaaken like tyk, det var bare saavidt de skimtet det mørke skiferklædte kirketaarn, der stak op saa forunderlig langt og spidst. Opper baklien blev det jevnt lysere og lysere, gik over til uldent graat, den gyldne stripe oppe paa likanten bleknet langsomt, himlen mistet sin blaa farve og sænket sig tung ned til grantoppene, der likesom stak helt op i den.

Jo, der blev nok omslag i veiret.

«Skal se der blir fugleveil likevel.»

«Ja, det vilde være likt sig, nu vi skal ta snarene ned.»

«Men det er der ikke noget at gjøre ved.»

«Nei, det er det ikke. Lægger fuglen sig ned, saa blir der vel gaaende igjen en eller anden i skogen til over jul ogsaa; men det er harmelig.»

De snudde og forsvandt ind i det mørke gap i skogen.

Det var saa forunderlig stilt og mørkt og utdødd derinde. Ikke et liv at se, ikke et spor efter liv. Selv ekornene laa nok nu stille i sine moseforede reder, og markmusene var dypt nede i sine huler. Ingen susning i trærne, som stod der stivnet under den frosne sne, ingen lyd uden den jevne, forsigtige knirken under deres føtter. Og de traadte uvilkaarlig forsigtigere, og skottet varsomt ind i de mørke gap under trærne.

Slik var det længe, det var som skogen ikke vilde ta ende. Det formelig lettet da der kom en lysning ovenfor dem, skogen aapnet sig, de var oppe under Lienget.

[62] Her spændte de skiene paa og gik ind gjennom leddet.

Her hadde været liv – for en uke eller fjorten dage siden, – sterke harestopper, hvor haren hadde løpet mange ganger, med avstikkere rundt hver busk. Men nu

var de næsten rimet til igjen, intet nyt spor, selv haren laa nok og frøs under de tætteste busker.

Ja, da var det ikke harmelig at ta snuruene ned.

Og de gik først til laaven, i hvis dør de hadde en dobbeltsnuru, fæstet den forsiktig op, saa hullet blev frit. Nu kunde den krype ut og ind saa meget den vilde. Siden gik de langs gjærdet, – de hadde en snuru i hvert skigardshul, – og gjorde det samme.

Fri vei i julen!

Derpaa satte de bent bort gjennom Lienget og ut paa kanten av den vidjevoksende myr. Der stod rypegardene, næsten usynlige, – hver eneste kvist var belagt med tykt, lavende rim.

Det var ikke umaken værddt at ryste dem op nu, bare et puf med skistaven til hvert snar, saa faldt det ned og trak sig sammen, saa et rypehode ikke kunde komme ind. De gik langs rypegardene to ganger, vilde se nøie at intet snar var glemmt. Det var det ikke, og saa tok de kursen nedover bent ned i skogen igjen.

Der skulde de besøke storfuglegardene.

Nu var det ikke længer uhyggelig, nu var de vant med stilheten, det kvak ikke mer i dem om sneen rutschet av en gran naar de drog forbi.

Himmelen var blit mørkere, jevn ulden, et og andet stort løst sneflak tok paa at seile langsomt ned gjennom luften, men taaken var borte, – der blev nok omslag [63] i veiret. Men de merket det ikke. Det gik raskt paa kryds og paa tvers ind mellem granene helt ind til granlæggen, hvor snarene stod, de hadde ikke mer tanke for andet end at nu skulde snarene ned. De talte høit og lo og satte utover de bratteste steder, saa de rullet og blev borte i sneen; det var bare op igjen, ryste litt av topluen og saa fare videre som snemænd gjennom skogen. Ikke tanke paa at de skulde fare stilt idag.

Saa hadde de bare en gard igjen, den store like ut paa berghammeren, hvorfra de saa ned i dalen.

De gik ikke omvei som sedvanlig, de satte bent ned.

Da lød der med et et vældig sus i skogen.

En stor, sort fugl med vældig vingefang lettet, slog litt ut fra berghammeren, ut i den graa luft, svinget rask og slog ind i skogen, saa der blev mørk vei efter, idet sneen føk av trærne.

Begge guttene var stanset, næsten paa huk, ansigtene var bleke og spændte, øinene stod stive, fulgte susen av den forsvindende fugl, holdtes længe fæstet paa det punkt i skogen hvor den forsvandt. Saa var det som de vaagned og saa paa hinanden; men de sa ikke noget straks, øinene droges igjen hen paa den mørke stripe ind i skogen.

Da Per skulde til, trak han pusten baklængs, saa han hikstet:

«Det var djæken!»

«Det var vist en tiur.»

«Hadde vi kommet lidt senere, saa hadde vi hat den.»

«Kanske han har slidt snaren?»

[64] De listet sig frem. Nu var al skogens varsomme spænding kommet over dem igjen, de gik saa forsiktig som om der skulde være fugl under hver en busk. Der saa de sporene, vældige labber i sneen; der hadde den slaat ned, gaat frem like ved snaren; der hadde den lettet, var blit skræmt, netop som den skulde indi. Snaren stod rund og pen, de kunde sikkert hat den.

Det var med harme de saa op i luften, nu først merket de at det var begyndt at sne.

Ja, nu kom fugleveiret, nu begyndte storfuglen at lægge sig ned i skogen.

«Nei, noget saa harmelig skulde en vel aldrig ha set –» Per dirret i stemmen.

«Den karen kommer nok igjen, naar han først har faat smak paa enerkjærret,» mente Kristian.

«Ja, det gjør han sikkert, imorgen den dag ogsaa.»

«Der findes nu heller ikke lugomere sted i hele skogen.»

De talte frem og tilbake, gik og saa bedre paa sporene, slog som tilfeldig sneen av de nærmeste graner med skistaven, rystet enerkjærret og barkvistene i fuglegarden, saa de stod der friske og mørkegrønne, rispjet ogsaa som i harme et

par næver ener av kjærret og kastet dem likesom i sinne hen efter veien til snaren. Eneren blev liggende saa frisk og indbydende paa den hvite sne.

Da de hadde holdt paa med dette en stund, stanset de, blev staaende og se nedover dalen, hvor den tæt faldende sne seilet ned i lette, svævende stimer. De blev tause, det var som den ene ventet paa at den anden skulde si noget.

[65] Endelig sa Per:

«Nei, vi faar vel se at komme nedover.»

Kristian saa uvisst paa ham:

«Ja – a, vi faar vel det. Vil du ake først?»

«Nei, du kan ake først.»

Kristian dvælet litt, som han endnu ventet paa noget, men saa med ett satte han skistaven i sneen og føk nedover.

Per blev staaende litt, saa paa skraa bakover til fuglegarden.

Nei, Kristian var alt borte, han fik se at komme efter. Den snaren glemte de at ta ned.

*

«Det er svært saa stille han Per er idag,» sa hun mor ut paa eftermiddagen. «Er der noget som feiler dig?»

Nei, det var der da ikke

Per gikk omkring saa blek og fattigslig, var alt i ett ute og saa paa veiret og kunde ikke ta sig noget til.

Det var litt mildere, snedde tæt og jevnt. Alt i ett var han borte og tok i skiene, men stillet dem ind til væggen igjen.

Endelig da de andre var inde og spiste middag, var det som han tok en rask beslutning, tok dem stilt ned, spændte dem paa og skyndte sig bortover jordet. Da han var kommet bakom gjærdet, saa han ikke kunde sees fra gaarden, bøiet han opover. Det var saa brat at han ikke kunde komme frem paa skiene, saa steg han av, tok en i hver haand og satte dem ned i sneen, og slik krabbet han opover, saa

der blev en dyp rende [66] efter ham i den løse sne. Da han var kommet i høide med husmandspladsen, stanset han og kjek over gjærdet.

Montro han Kristian var borte? Skiene stod ikke ved væggen, hvor de pleiet. Kanske han var i erend nede hos kræmmeren? Ja, da hadde han ikke behøvet at gaa denne omvei. Nei, Kristian hadde vel bare tat dem ind og sat dem i brette. Det var nok bedst han holdt sig, saa de ikke kunde se ham fra vinduet.

Og Per krabbet videre langs gjærdet, til han langt ovenfor pladsen kom ind paa skogsveien.

Pokker, hadde her faret folk nu! Der var spor i veien efter en som hadde trukket skiene efter sig. Ja, det var vel han Even Stubsveen som var oppe og tok ned haesnuruene sin, for han hadde sat op til haren, det visste Per, om han end ikke vilde være ved det.

Jo, dette maatte bære opover mot Lienget. Ja, det kom ikke ham ved, han fik se at komme dit han skulde, skulde han finde frem før det blev mørkt. Saa urimelig som det snedde ogsaa, rigtig gamle kjærringer!

Han spændte skiene paa, tok bent bort gjennom skogen, saa fort han kunde i den nyfaldne sne, ret bort over berget hvor de hadde set tiuren.

Det var allerede temmelig mørkt da han kom saa langt at han saa frem til fuglegarden.

Han stanset med aanden i halsen: – der var noget sort som rørte sig. Han blev ræd med det samme men saa fik han se en skistav som stod ret op og ned i sneen.

Han gik sagte frem. Der laa Kristian paa knæ i sneen, hadde lagt vaattene fra sig ved siden og holdt paa at ta snaret ned.

[67] «Er det dig, Kristian?»

Kristian skvat op og stirret:

«He –! Nei er det dig, Per! Huf saa du skræmte mig!»

De blev staaende litt forlegne. Endelig sa Kristian:

«Jeg kom til at tænke paa at vi nok glemte at ta ned dette snaret.»

«Ja, det var det jeg husket paa ogsaa. Men nu er det alt gjort, ser jeg.»

«Ja, det er nok det.»

Kristian spændte skiene paa:

«Det er svært saa det sner.»

«Ja og mørkt blir det ogsaa. Vi faar se at komme nedover.»

De stod færdige til at sætte avsted.

I det samme føltes en svak dirren i luften. Det var som der dannedes en bred vei i den tæt faldende sne, det var som der kom en lysning opover denne vei, og i følge med den kom nogen fjerne, dumpe klokkeslag i jevn stigen og falden.

De tok luene av:

«Nu ringer de høitiden ind,» sa Kristian.

«Ja,» sa Per, «jeg tænker vi lar snarene være nede til over trettenhelgen.»

Saa føk de nedover.

Naar graagaasen farer

[68] Under den store, enslige rogn oppaa bakken straks søndenfor gaarden stod Ivar med begge hænder dypt nede i bukselommene og saa ut over dalen og op paa himmelen i syd.

Det var hel vaar i luften. Sneen var krøpet bort bakom hver liten helding mot nord og langt op mot likanten, paa hver sydhelding og bortover de lange akreer var det bart, og jorden dampet under den milde sol. Skjærene skvatret endnu vinterkoldt oppe i det lille granholt, men bort efter akrene gik kraakene alvorlige, løftet vingene, som det var for varmt, og fraadset i alt det kryp som solen narret frem; langs plogfurene, – Per Madslie prøvet allerede at sætte ploegen i Sørbakken, – gik linerlene, de egte vaarfugler, og kvidret og vippet med halen. Trærne stod med uldne knopper, som endnu ikke var brustne, og langs akerreinene stak en og anden liten gul, lubben blomst op; nede fra haugene nederst i jordet lød en grov kobjelde med blanding av den rappe, fine klang av smaakreaturenes bjelder, og gjennom det hele skar en enkelt lang, melankolsk tone av en siljefløite – gjætergutten hadde nok alt fundet en silje som slap barken.

[69] Luften var fuld av alleslags lyd, som blandet sig til en eneste stor vaarstemning, – farvene var fattige og vinterlige med skarpe grænser, til de tapte sig i hvitt ovenfor granlinjen helt oppe paa likanten. Det var stille i luften og fattiglunt i stilheten, men kom der et vindgufs, var det isende koldt og vinterlig.

Ivar hauket nedover, gjætergutten svarte, og tok i det samme en lang, dragende tone paa sin fløite. Det var saa lokkende, slik uro i al ting, umulig at staa stille og holde sig hjemme ved husene, Ivar løftet foten for at sætte paa sprang nedover; men i det samme løftet han igjen øinene op dit hvor dalsidene tørnet sammen i syd.

Han trak foten tilbake, blev staaende med aapen mund, rev hænderne op av bukselommene og skygget for øinene.

Jo, der var den!

Like over skaret kom en liten mørk stripe seilende, jevnt og taugt, høit oppe, altid fremover.

Det var den første flok graagjæs som Ivar nu i mange dage hadde gaat og ventet paa.

I det samme blusset hans kind, han vendte sig likesom for at løpe ind, men betænkte sig; det var morsomt at staa og se at de drog forbi.

Flokken kom fremover, bøiet litt over mot den vestre dalside, det saa ut som den steg, alt eftersom den kom nærmere. Snart kunde han skjelne de enkelte, en stor sterk basket et par alen foran som veiviser, og efter kom den store flok i to linjer, som løp sammen i en spids foran. De fløi saa jevnt og sikkert med taktfaste vingeslag.

[70] Da de var midt foran, blev han grepet av en vild lyst til at forstyrre denne regelmæssighet. Baade mor og bedstemor hadde sagt at han aldrig maatte gjøre det, men før han visste ordet av, stod han med den ene haand fremrakt og pekte paa flokken.

I samme øieblik vaklet en av de forreste i flokken og faldt ut av rækken, saa en til, en til, de faldt fra hinanden, dalet, sagtnet, det var som de med én gang mistet sin kraft og kom i den største forvirring.

Lange, hjælpeløse skrik kom ned fra luften, fjernt fra dalet de, og det var saa rart, likesom de kom fra alle kanter.

Likesaa pludselig blev Ivar grepet av en sterk angst, som om han hadde gjort noget rigtig galt, – han visste jo at det var synd at peke paa graagaasen. Han gav sig til at læse fadervor, – det hadde han hørt var den eneste maate at hjelpe paa.

Veiviseren tok nogen kraftige tak og kom foran, bøiet litt østligere; en efter en arbeidet de sig igjen op i række bakover, snart tok den sidste nogen kraftige tak og sluttet sig til, flokken gled videre med vingeslag i takt ret mot nord.

Ivar stod og vendte hodet langsomt, eftersom flokken for frem, blev færdig med sit fadervor, saa han nikket amen efter, idet den gled ind over granskogen, som blaanet langt der mot nord, og blev borte.

Det var som glæden ved det var borte, men han fik nu gaa ind til bedstemor allikevel.

[71] Inde i føderaadskammerset sat hans bedstemor, gamle Beret Madslien, i sin armstol og smaaskjendte. Hun var liten og sammenkrøpet, sat borti kroken mellem kakkelovnen og sengen, vel indpakket i strikketørklær, og med store, strikkede sokker paa føtterne og et mørkrutet tørklæ over den strikkede ørevarmer. Døren ind til stuen stod paa gløt, og der hørtes stemmer derindefra. Beret mumlet noget, fik med besvær trukket ørevarmeren tilside og lyttet:

Hm! Hm! Aa nei, de passet nok paa at snakke saa lavt at ikke hun skulde høre! Hvad tro det var for noget hemmelig de hadde for sig nu igjen? Aa nei, de maatte ikke indbilde sig at de skulde slippe!

«Oline!»

Intet svar. Hun tok sin krokstav, som stod borti kroken ved ovnen, og banket i gulvet.

«Oline!»

«Ja – her er jeg da, mor! Hvad er det du vil?»

En ferm, middelaldrende kone kom til syne i døren.

«Har aldrig set slik som du er, Oline! Ikke komme naar jeg roper paa dig heller.»

«Jeg kom jo straks jeg kunde, mor! Og saa er det da vel ikke noget som staar paa heller?»

«Nei, naar du kan faa skravle selv, du, saa er du like glad om jeg sitter alene hele dagen! Hvem er det som er inde?»

«Er der nogen inde da?»

«Aa ja, jeg hørte det nok! Hvem er det som er inde? Jeg vil vite det paa timen, hører du?»

«Ja, ja da, det er ingen anden end Marthe Moen.»

«Hvad vil hun?»

Oline begyndte at pusle med noget i skapet og svarte ikke.

[72] «Hører du ikke da, Oline? Har aldrig set slik som du er blit heller? Hvad vil hun, sier jeg?»

«Aa, hun vil ingenting! Hun vil bare høre efter om hun kan faa en gris naar vi faar.»

«Hm, hm! hørt slikt? Du kan ikke love bort flere griser, du nu!»

Hun sat litt stille og saa ret frem for sig. Saa hadde hun glemt det hele og spurte pludselig:

«Er der nogen fremmedfolk inde?»

Oline saa bort paa hende og rystet svakt paa hodet og blev straks mildere i maalet:

«Jeg sa dig jo at Marthe Moen er inde!»

«Nei er hun det? Hende maa jeg endelig snakke med. Bed hende komme ut til mig før hun gaar.»

«Ja, det skal jeg nok gjøre,» og Oline gik ind igjen.

Litt efter kom Ivar ut i kammerset.

Det lyste op i hendes ansigt straks hun saa ham.

«Nei, er du der, Ivar!»

«Ja, bedstemor; jeg kan hilse dig fra graagaasen, – nu fór hun!»

«Hys,» hun vinket med haanden mot døren – «slaa døren til, Ivar, saa de ikke kan høre os.»

*

De hadde nok hemmeligheter sammen disse to, og det var gaat saaledes til:

Det var meget længe siden gamle Beret Madslie hadde været utenfor det vesle føderaadskammerset sit. Hun var nu saa gammel at hun sat der vel indpakket og frøs bestandig. Hun var frisk i hænderne, men naar hun var kommet i sin stol, saa sat hun der, kunde ikke [73] reise sig alene. Syn og høreelse hadde hun saa nogenlunde bevaret, men med de andre sanser var det bare saa som saa, især hadde hun mistet al hukommelse og dømmekraft. Som alle gamle folk var hun blit

amper og nysgjerrig og umulig at gjøre tilpas; det som hun bad om det ene øieblik, det var hun misfornøiet med at de gav hende det næste.

Mest gik dette ut over Oline, hendes egen datter og guttens mor, fordi hun var mest om hende. For hun indbildte sig nu at hun hadde saa urimelig meget at snakke om. I virkeligheten var der intet med sammenheng i, der var bare en og anden ting fra lang, lang tid tilbake, dengang da manden levet, ting som hun bare husket i de groveste træk og ofte blandet sammen. Av og til hørte jo Oline paa hende, men hun merket godt at voksne folk ikke hørte paa med opmerksomhet, ofte med et smil, og det gjorde hende harm. Saaledes var det gaat til at hun hadde valgt Ivar til sin fortrolige. Han hørte paa, og det smigret ham at bedstemoren alltid var saa forsigtig og hvisket, saa ingen andre skulde høre det.

Det var især en ting bedstemoren hadde maset svært med denne vinter. Hun vilde ut. Det turde de ikke gi hende lov til. En gang om vinteren hadde de føiet hende tilsyneladende, ført hende ind i stuen og mot døren, men da hun kom saa langt, hadde hun pludselig slaat sig sint, «fordi det saa saa ut i stuen», og vilde ut i kammerset igjen.

Og siden – hun hadde vel forstaat at det var bare paa skrømt de hadde git efter den gang – talte hun aldrig til de voksne om at komme ut; men med Ivar [74] talte hun saa meget mer om det. Hun var syk bare av længsel, hun var sikker paa hun skulde bli frisk igjen, bare hun fik se dalen og aasene omkring og kjende solen. Og det skulde være den dag graagaasen for, for da var vaaren kommet.

Det var avtale mellem de to at Ivar skulde hjelpe hende ut saa ingen visste det, den dag, – derfor var det han hadde staat og speidet efter graagaasen borte paa bakken idag og mange dage før.

*

Bedstemor var meget ivrig, inden Ivar fik lukket døren. Saa saa hun langt hen til vinduet, bøiet sig mot ham og hvisket:

«Fløi de pent i række? Det er et godt tegn.»

Han skvat til, blev blussende rød og svarte ikke straks. Hun spurte heller ikke op igjen, bare holdt øinene spørgende paa ham. Saa sa han:

«Ja, bedstemor, de fløi rigtig pent som sneplog.»

«Se saa til at faa mor din ut, saa vi kan komme gjennom stuen.»

Han gik mot døren.

«Nei, bi litt, Ivar, træk op den øverste kommodeskuffen min, der finder du et stykke brunsukker.»

«Du vet jeg fik det sidste igaar, bedstemor.»

«Nei, gjorde du det; jeg skulde rigtig hat noget at gi dig. Se efter om du ikke finder noget du vil ha.»

Han gik hen, trak skuffen op, og hans fingre famlet efter et sølvhjerte med svamp i. Hun saa det.

«Ja, ja, det skal du faa, Ivar!»

Han blev med ett saa hoppende glad, men saa kom [75] han i det samme til at se paa bedstemoren og husket at han ikke hadde sagt sandt.

«Nei, bedstemor, jeg kan heller faa det siden,» sa han stiltfærdig, la det ned i skuffen igjen og gik ut. Litt efter kom han fort ind igjen og tok en stol og gik med. Saa kom han ind igjen:

«Mor er med Marthe Moen borti grishuset.»

«Er hun det, du?»

«Ja, og nu har jeg sat en stol bak den søndre væggen. Kom saa, bedstemor!»

Han rakte hende krokstaven og satte piggen vel til rette i gulvet, saa den skulde staa fast, og satte saa akselen under hendes anden arm og løftet. Hun kom op. Hun var meget ivrig, og spændingen gav hende kræfter; det gik lettere end en kunde ventet. Over dørstokken ind til stuen gik det bra, for den var saa lav, men da de hadde kravlet sig over gulvet i stuen, blev det værre. Hun maatte støtte sig op mot dørkarmen paa den ene side, mens han bøiet sig ned og løftet den ene fot over dørstokken, – hun kunde ikke løfte den saa høit. Saa maatte hun flytte sig litt, for at han ogsaa kunde løfte den andre over.

Det gøs i hende, og hun blev likesom endnu mindre, i det samme hun kom ut gjennem døren og den friske luft slog ind paa hende. Men saa mandet hun sig op og prøvet at le:

«For noget tul at jeg ikke skal komme ut, jeg er jo frisk som en ungdom!»

De fortsatte ivrigere langs væggen, snart var de ved hjørnet. Da begyndte hun at bli træt. Det første hun saa efter, var stolen. Den stod endnu et stykke borte, [76] mellem begge vinduer. De kravlet videre. Et par skridt fra stolen var det som hun ikke kunde mer, slap staven, strakte haanden hjælpeløst længselsfuldt mot stolryggen, vaklet et skridt til og fik saavidt fat i stolen, idet hun holdt paa at falde og rive Ivar med sig. Hun sank tungt ned paa den, Ivar satte hende tilrette.

Solen skinnet varmt ind i solvæggen, bækkesusen kom i stigende og faldende bølger, fugler kvidret, insekter summet, – der var vaar i luften.

Ivar stod og saa paa hende. Hun hadde vanskelig for at bære hodet opreist, løftet det sagte, begyndte ved den ene side og lot blikket langsomt gaa rundt hele synskredsen; men det var saa mat og likegyldig, og saa sank hodet igjen, og hun saa ned for sig. Der kom angst og skuffelse over Ivar:

«Er det ikke godt, bedstemor?»

Hun kvak til, gøs, da hun hørte hans stemme – i det samme kom der ogsaa en kold gufs om hjørnet.

«Hm! Alting blir ødelagt! Aasen er ikke slik som i gamle dage.»

Ivar gjorde store øine:

«Hvordan var den da, bedstemor?»

«Den var meget vakrere. Og solen er ikke varm længer heller! Slik som de steller med alting! Jeg vil ind igjen, jeg fryser! Hu!»

Ivar skalv i stemmen, og han hadde taarer i øinene:

«Ja, ja, bedstemor, vi skal ind igjen! Kom.»

«Hu, saa koldt! Nei, jeg kan ikke! Du faar faa hit mor din!»

*

[77] Dagen efter var der mange folk ute i det vesle føderaadskammerset. I sengen laa bedstemor og fantaserte. Doktoren var netop reist og hadde sagt at det var lungebetændelse, og at det ikke var rimelig at bedstemor, som var saa gammel, stod den over. De andre var stille og snakket lavt, men de graat ikke noget videre. Oline maatte dog en og anden gang, naar bedstemor i vildelse sa noget rigtig rart,

bruke forklæsnippen. Bare Ivar stod borti kroken ved skapet og graat saa inderlig saart. Ingen kunde skjønne det, for barn pleier ikke at ta det saa alvorlig. Han hadde graat i hele gaar ogsaa, og derfor hadde de ikke skjendt noget videre paa ham for det med bedstemor, og de hadde nu slet ikke sagt ham at doktoren hadde sagt at hun hadde forkjølet sig igaar, og at det saaledes paa en maate var hans skyld.

Det var ganske stille i føderaadskammerset, bare bedstemor som snakket, og Ivar som hulket.

Saa pludselig blev bedstemor stille. Litt efter ynket hun sig sagte og saa sig omkring. Saa sa hun saa underlig mildt i stemmen, alle hørte at hun nu var ved samling:

«Er det han Ivar som graater saa?»

«Ja,» sagde Oline. «Ivar, bedstemor spør efter dig!»

Han gik bort, kastet sig paa knæ foran sengen og hvasket:

«Det var ikke sandt, bedstemor; for jeg pekte paa graagaasen igaar!»

«Ja, men saa læste du fadervor, for det har jeg sagt dig.»

Saa sa hun let med et smil:

«Nei, det er sandt, Oline, det hadde jeg nær glemt: Han Ivar skal ha sølvhjertet mit.»

Det var det sidste bedstemor sa.

I bedstefars erende

[78] Burman sat paa halen ute paa gaarden midt i solsteken. Han gløttet med et øie bort paa hønsene, som spankulerte forsiktig omkring ham i en stor bue og ikke turde komme nær, og med det andet fulgte han hvad der gik for sig andetsteds paa gaarden; katten, som gik og smøg der langs bygningen og huket sig flat ned, hver gang taarnsvalene for over som sorte striper, saa det pep i luften, linerlene, som trippet bortover og nappet fly, og de to smaa grisene, som holdt paa at rote borte ved staldøren. Han døset saa smaat, for det var ikke noget videre at gjøre idag, hønsene lot ikke til at ville gaa ut i haven, og gangdøren var lukket, saa grisene ikke kunde komme ind der og gjøre ugagn.

Da gik det forsiktig i gangdøren, og Burman snudde hodet. Det var Vesle-Jon som kom ut paa dørhellen og lukket forsiktig efter sig.

Hvad tro dette skulde bety? Han saa sig saa lønsk omkring, og saa bar han noget under trøien?

Da Jon hadde set sig omkring litt, saa pilte han over gaarden bakom stabburet; ogsaa han gik ind i en liten bue utenom Burman, for de var ikke videre [79] venner de to. Baade syntes Jon at Burman var styg med det lange ragget sit, og aldrig le'et den paa halen naar han klappet den, og aldrig saa den paa ham heller, bare ret frem og sat aldeles stille, eller ogsaa gik den sin vei. Og det gjorde Burman paa sin side, fordi han syntes han hadde alvorligere ting at ta vare end at gi sig av med en slik gutjafs, som kunde være plagsom nok, det visste han fra sine yngre dage.

Om litt kom Jon igjen – nu hadde han ingenting under trøien –, gik ned og stillet sig paa den store stenen paa den andre siden av stuelaftet.

Burman saa efter ham til han var vel forbi laftet, saa reiste den sig, saa sig endnu engang tilbake og ruslet bakom stabburet, den vilde se hvad Jon hadde lagt fra sig. Den gik og snuset litt, og saa fandt den gjemt under en helle bak stabbursvæggen et tørklæ som der var knyttet noget ind i; paa lugten skjønnte han straks at det var smørrebrød.

Hm, det var nok bedst at ha et øie med Jon idag!

Den gik frem paa gaarden igjen, litt længer frem end før, saa den kunde se forbi stuelaftet, og satte sig likegyldig ned paa halen, lot som ingenting.

Der stod Jon paa stenen, lænet mot væggen. Sandelig hadde han ikke nyskjerfet paa ogsaa. Han stod med et meget alvorlig og fornemt ansigt og prøvet paa at gjøre store og fine kniks med hodet, og for hvert sa han:

«Guddag.»

Saa syntes han han fik det rigtig til.

Et stort kniks:

«Guddag! Er det han Peder Sandvold?»

[80] Han svarte ogsaa, likesom for en anden:

«Jo, det er da det. Du faar se til du faar sitte.»

«Aa tak, jeg faar nok sitte.»

«Hvor er den karen ifra da?»¹⁵

«Jeg er ifra Sørbø, – jeg skulde gaa hit og hilse dig fra ham bedstefar og si at han ventet dig paa besøk med det første, han hadde noget han endelig maatte snakke med dig om.»

«Nei,¹⁶ jasaa. Ja, du faar værсаagod gaa ut i kammerset og gi dig *til* til imorgen.»

Han tok det op igjen en gang til, men da han skulde til tredje gang, kom folkene op til dugurs, og saa satte han sig ned paa stenen og lot som ingenting.

Saken var den at Jon hadde tænkt sig til at gaa et erende for bedstefaren idag, men det skulde ingen vite, ikke engang bedstefaren selv.

Gamle Jon Sørbø, bedstefaren, var nu saa gammel og laak at han laa tilsengs paa tredje aaret. Han var ikke sig, men det var kræfterne som ikke slog til længer, og hukommelsen begyndte ogsaa saa smaas at svigte. Men som alle slike var han blit temmelig slem til at mase, naar han først hadde sat sig noget i hodet, da var det ikke saa let at faa det ut igjen. Og skjönt alle søkte at føie ham saa langt som rimelig var, saa syntes han ofte de var litt urimelige, og der var egentlig bare én som kom

rigtig godt ut av det med ham og var hans fortrolige; det var Vesle-Jon – men saa het han nu ogsaa efter Gamle-Jon og var gardguten, som skulde bringe alt i god gammel gjænge igjen engang paa Sørbø, – for gamlen syntes nu at Jons far, [81] som nu hadde gaarden, stelte sig saa urimelig ulugomt mange ting.

Nu paa vaarparten hadde Gamle-Jon sat sig i hodet at han endelig maatte snakke med sin gamle ven Peder Sandvold. Hvad det var han vilde ham, det visste han visst ikke rigtig selv, men længselen efter den gamle ven var der. Han slog paa det til sønnen, først paa den maate at han sa:

«Naar det lir ut paa sommeren, saa blir jeg vel saapas at jeg kan være oppe, og da vil jeg reise til ham Peder Sandvold, der er noget jeg endelig maa snakke med ham om.»

Han saa at sønnen smilte i skjegget, da han svarte:

«Ja, det skal du rigtig gjøre, far.»

Men sommeren kom, og Jon kjendte sig ikke sterk nok til at staa op.

Saa sa han en dag:

«Du faar sende bud efter ham Peder; jeg maa snakke med ham.»

«Aa¹⁷ ja, ved leilighet skal jeg nok gjøre det.»

Men gamlen forstod da hvad *det* betydde, og sendte Vesle-Jon efter ind fra kammerset, og denne kunde siden berette at da faren kom ind, saa hadde han sagt:

«Der er ingen mening i det, saa gammel som Peder er, men vi faar holde med ham, saa glemmer han det snart.»

Siden betrodde gamlen sig ikke til andre end Vesle-Jon. Han spekulerte og spekulerte paa hvordan han skulde faa sendt bud. Langt var det jo, rundt efter landeveien halvtredje mil, men tvers over aasen knapt [82] én, naar en tok ret op skogsveien. Saa igaar fik Vesle-Jon lurt pen og papir ut til ham og han prøvde at skrive; men det gik ikke, og saa blev de enige om at de maatte vente til Vesle-Jon hadde lært at skrive; men han skulde ikke begynde paa skolen før til høsten.

Da gamlen hørte det, sukket han:

«Herregud, det blir et langt aar at vente.»

I samme nu slog den tanke ned i Vesle-Jon, at han vilde gaa over aasen til Peder Sandvold og bringe ham bedstefarens bud.

Det var dette han lurte paa idag, det var til denne reise han hadde gjemt niste.

Han blev staaende stille til slaattekarerne hadde slipt ljaane, spist og vel hadde lagt sig til at hvile dugurshvilen.

Saa skyndte han sig bak stabburet, tok mattullen og skyndte sig opover.

Burman var det eneste levende paa gaarden som saa ham. Han snudde sig, og satte sig igjen ganske stille ned og saa opover:

Han agted sig vel til Sjur Pladsen, der hadde han før gaat alene.

Med ett spidset Burman øren – der tok han av skogsveien, og i det samme var han borte oppi skogen.

Burman satte i at gjø opover med sit grove mæle, saa det ljomet mellem husene og langt ut over dalen.

Litt efter kom Jons far ut paa hellen, helt sint fordi han var blit vækket.

I det samme Burman hørte døren gik, satte den i endnu sterkere, gjorde et par hop opover veien og saa sig tilbake.

[83] «Fy hunden! Vækker os alle sammen!»

Burman vedblev.

«Fy, vil du tie»,ⁿ⁸ han tok en sten og kastet efter den.

Burman for med halen mellem benene ned paa gaarden, og la sig med et fornærmet blik og sa ikke mer.

Da de kom ut efter dugurshvilen, gjødde den igjen stridt opover veien. Karene saa opover og en sa:

«Hvad er det som gaar av hunden da? Tro her har gaat gesel.»

Men manden svarte:

«Det er bare unoter. Fy, vil du tie naar du ikke har noget at gjø paa,» – og saa gik de alle bort i jordet igjen, og Burman la sig igjen paa gaarden med øinene vendt

speidende opover.

Da de kom frem til middags, prøvde Burman endnu engang, sprang gjøende opover veien, saa ned til manden, saa opover igjen, og saa ned, men da blev manden sint for alvor:

«Fy, vil du tie,» – han gav den et spark saa den for bortover – «har aldrig set slik fillebikje!»

Da de gik ind, sendte Burman et langt blik efter dem, og saa ruslet den langsomt med halen hængende tungt efter, og tungen ut av halsen opover veien i den hete solstek.

Vesle-Jon var vant til at rusle alene, og ingen hadde savnet ham. Først da de hadde spist, sa moren:

«Hvor tro han Vesle-Jon er? Har nogen set ham?»

Nei, ingen hadde set ham siden dugurdsmaal.

Tro han skal være ute hos bedstefar? Hun ut i ¹⁹ kammerset og spurte.

[84] Nei, bedstefar hadde ikke set ham siden idag tidlig; da hadde han saa travelt.

Hun fik otte paa sig og saa ut paa gaarden allesteds hvor han pleiet holde til. Hun blev fælen, kom ind og bad en av jentene springe op til Sjur Pladsen og høre om han var der. Hendes angst begyndte at smitte de andre, og nogen hver tok til at undres paa dette.

Piken kom tilbake og sa at Sjur ikke hadde set noget til ham.

Da gik de ut saadan en efter en, kjek rundt husene og indi husene, og til slut tok moren til at rope paa ham.

Ved ropet var det som angsten grep dem alle, og snart ropte de til hver sin kant. Intet svar.

Da husket manden paa Burman:

«En skal da vel aldrig tro at gutungen har sat tilskogs; hunden var saa rar idag!»

Ja, det husket de alle. De begyndte at lokke paa Burman, og de blev ikke litet forundret da han ikke kom, for Burman gik aldrig av gaarden.

«Ja,» sa manden, «der blir ikke anden raad, vi faar la høiet ligge og dra tilskogs.»

*

Da Vesle-Jon tok av opover skogsveien, møtte han en riktig stenet brat bakke, som solen stak ret ind i. Men han tænkte ikke paa det og satte til: jo længere han kom, des mer krocket blev knærne, og buksebaken blev saa besynderlig tung; da han var halvveis, [85] maatte han stanse og trække trøien. Han tok den paa armen og drog videre.

Om en times tid var han oppe paa bakken, og saa skraanet det jevnt indover.

Han satte sig, – nu syntes han nok snart han maatte være fremme; han visste ikke saa nøie hvor meget en mil var, men saa urimelig langt kunde det nu ikke være heller. Kanske var han alt like ved gaarden, hadde bare ikke set sig for.

Han saa fremover.

Nei, bare tykke skogen paa begge sider av veien; han fik kanskje kile paa, skulde han komme frem til kvelds.

Han reiste sig og fortsatte; tankene kom hen paa hans erende:

Et stort kniks:

«Guddag! Er det han Per Sandvold?»

«Jo, det er da det, – du faar se til du faar sitte.»

«Aa tak, jeg faar nok sitte.»

«Hvor er den karen ifra da?»

«Fra Sørbo, jeg skulde gaa hit og hilse dig fra ham bestefar, og si at du snart maatte komme og besøke ham, for han har noget han endelig maa snakke med dig om.»

«Nei, jaaa; du faar værsgod gaa ut i kammerset og gi dig *til* til imorgen.»

Tankene fortsatte videre:

Og saa gaar jeg ut i kammerset, og saa byr de mig skjænk og kaffe og biteti, og om kvelden saa legger jeg mig i en dunseng saa høi, saa høi – – –

[86] I det samme fløi en aarfugl op like foran benene paa ham, og han skvat saa han hikstet. Han saa den saavidt at han saa det var en fugl, men kløkken var kommet i ham.

Han blev staaende dørgende stil en stund, før han saa sig omkring. Da saa han at veien var borte, og han stod midt i skogen.

Pyt, veien maatte han da finde igjen. Han gik til siden, men nu var han blit saa besynderlig var, var likesom ræd for at sætte benene ned saa det knaket i kvistene.

Slik gik han længe. Det blev saa underlig, det var som den veien var sunket ende ned. Og saa uhyggelig stilt som det var, han skvat til og lyttet spændt, bare et ekorn raslet med en kongle.

Han gik og gik, fortere og fortere, tilsidst blev det dilt; det knaket saa uhyggelig, det raslet alle steder; mundvikene trak sig ut som til graat, men der blev ingen taarer, bare fortere og fortere gik det i sprang; det var som noget var efter ham, som det kom fra sidene ogsaa, han sprang, sprang, – – – til han snublet over en trærøt og blev liggende i lyngen under en stor gran.

Han reiste sig rask op i sittende stilling med et skrik, nu syntes han det hadde fat i ham.

Nei, der var ingenting; men det var som det lurte i skogen rundt omkring; han turde ikke røre sig, krøp bare tæt ind til granlæggen, det var likesom den lille plet var tryg.

Slik blev han sittende længe, saa og lyttet til alle kanter i spændt angst.

[87] Da hørte han noget tasle bak sig, der han var kommen fra.

Han klemte sig ind til granlæggen og sperret øinene vildt op. Der kom det, noget stort, sort, – nærmere – like hen til ham – – – en hale le'et sig ivrig høit oppe i veiret, et par blide øine saa paa ham – – –.

Han skar i at graate, og slog begge armene om halsen paa Burman.

Denne gang fik han lov, Burman la sig ned paa forlabbene og slikket hans ansigt og hænder.

Næste dag fik Vesle-Jon bredkjærre og skydsgut og skulde kjøre landeveien for at spørre om han Peder Sandvold kunde komme paa besøk til han Gamle-Jon Sørbø.

Da Ola skulde være prest

[88] Det var ikke frit for at Ola var blit litt anderledes siden gamlepresten var paa besøk paa Barstad i vinten straks før jul. Han var begyndt at sætte maven frem og vagge med benene langt fra hverandre naar han gik, og naar han satte sig tilbords, passet han paa at komme rigtig vel tilrette paa stolen, pustet godt ut, la sig bakover, gned sig i hænderne og gjorde et litet smat med munden. Før hadde han mest søkt at ligne Lars, husmanden, som gik med snesokker utenpaa buksen, beksømsko og toplue, men nu var han ikke saa kry av disse længer, han hadde saa let for at faa fat i skindluen sin isteden, og han prøvde endog farens langstøvler. De var gilde, og gik ham akkurat til skrævet, slik som gamleprestens. Og da moren skulde strikke nyt skjerf til ham, var han ret som det var henne og sa:

«Gjør det endelig ikke for stut, jeg vil ha det saa den gaar rundt livet ogsaa.» – Presten hadde hat et som gik rundt halsen og endda to ganger rundt livet utenpaa pelsen. Og naar ingen saa eller hørte ham, saa prøvde han ogsaa at si efter, saaledes som gamlepresten hadde sagt – han hugset hvert eneste ord.

[89] Saken var nok at Ola hadde faat i sig, at han vilde være prest.

Ola var snart otte aar, og prest hadde han nok set i kirken, men det var saa rent anderledes at faa se ham levendes og nær ved. Da var han akkurat som en anden mand, bare et par ganger tykkere, og snakket som en anden gjorde han ogsaa, endda han nok baade gjorde og sa ting som Ola aldrig hadde hørt maken til før.

Han kom kjørendes til Barstad i bredslæde, endda han var alene, men det trængte han, for han fyllte den godt. Som ventelig var, gik faren ut og bad gamlepresten ind.

Ja tak, men han skulde til en syk oppi en av pladsene, og dit var der vel ikke kjørevei, om Barstaden trodde han hadde gamp som kunde bære prestesækken dit.

Aa jo, han hadde nu jægerhesten. Men hvad vilde han far ride paa, det var vel ikke bekvemt for ham at ride overskrævs?

«Nei, vi faa ta kjærringsadelen, Iver Barstad, der er ingen raad med det.»

Saa gik han ind mens de gjorde i stand; han hilste saa gammelkjendt paa moren, og hun satte frem kaffe og et stort fat med bakkelse til ham.

Han satte sig vel til rette, tok og dyppet et bakkels i kaffen.

«Nei, saa gode bakkels du har, mor Barstad!»

«Ja, naar han far synes det, skal han rigtig forsyne sig.»

Og han forsynte sig. Ola gjorde store øine; det var nu ikke skik og bruk at ta mer end ett eller to av [90] hver sort. Men ret som det var, var der bare ett igjen av alle sammen. Da stanset gamlepresten og saa paa det litt. Saa tok han det ogsaa:

«Sandelig gjør jeg som du sier, jeg, mor Barstad, og forsyner mig.»

«Ja værsgod. Det er hygge i at stelle for han far, som bryr sig om det.»

«Ja, naar du synes det, saa jamen har jeg tænkt at komme indom paa tilbakeveien og spise middag hos dig ogsaa.»

«Ja, det sier sig da vel selv at han far gjør.»

Saa drog de avsted. Ola stod og saa efter dem – det var da ogsaa et underlig optog, faren, som gik foran og leiet hesten, og saa gamlepresten i pels og storstøvler oppe i den høie kjærringsadel.

Jamen maatte det være artig at være prest og kunne tømme hele bakkelsfatet!

Det blev steking og brasing paa Barstad som til stort fremmedlag, og da gamlepresten kom igjen ut paa eftermiddagen, blev han tullet ut av pelsen, storstøvlene blev trukket av ham, og han blev bedt tilbords i storstuen.

Ola stod i en krok og saa paa. Presten takket saa meget, satte sig godt tilrette paa stolen, satte benene langt ut fra hinanden, pustet godt og flyttet sig et par ganger paa stolen, og lænet sig mot ryggen. Der kom moren med en stor, brun kalvestek og satte den ved siden av ham:

«Jeg vet han far helst vil skjære op selv.»

«Ja, saa sandelig,» – han gned sig i hænderne – «da holder den sig bedst varm.»

Han smaattet uvilkaarlig [91] med munden, tok den store forskjærkniv i den ene haand og gaffelen i den anden; han skulde til at skjære, men stanset paa halvveien og saa ut over bordet, og derpaa med et smil paa mor Barstad:

«Dersom der er nogen supmat jeg skal ha, mor Barstad, saa sæt den frempaa!»

De sat længe tilbords og snakket om alt mulig. Da det led mot slutten, saa gamlepresten sig om i storstuen og blev var Ola:

«Sandelig har jeg ikke rent glemmt at spørre efter ham Ola, sønnen din, Iver Barstad. Det er vel han, den store karen *der* staar.»

«Ja, kom frem og hils paa presten, Ola.»

Ola maatte frem og ta i haanden.

Præsten snudde ham rundt:

«Det var en tæt kar. Hvad skal du bli da?»

Ola visste ikke noget at svare, og faren sa:

«Aa, han er nu likesom gardguten da –»

«Ja, ja, – men naar du ser paa mig, synes du ikke det skulde være endda gildere at være prest!

Jo, Ola kunde ikke negte for det.

«Ja, saa faar du komme og besøke mig til vaaren, saa skal jeg gjøre dig til prest.»

Det var dette som hadde sat sig i Ola. Naar gamlepresten hadde sagt det, saa –

Hele vinteren utover øvet han sig paa at være prest, men det var ikke værddt at nogen fik vite det. Han fik se at make det saa at han fik erende til gamlepresten – og saa skulde de gjøre store øine naar han kom hjem igjen. Han skulde tømme hele bakkelsfatet til mor og ride paa jægerhesten; men i kjærringsadel, –? [92] nei, det vilde han ikke; han trodde nu ikke gamlepresten heller syntes det var videre karslig.

En stund over julen fik Olaros, koen hans, kalv. Han gik til faren og spurte om den skulde sættes paa. Nei, det var okse, saa han hadde ikke tænkt det. Nei, det hadde ikke Ola heller, men han syntes de skulde ha den i seks uker, saa der blev noget ved den.

Jasaa, hvad vilde han med den da?

Han visste det var skikⁿ¹⁰ og bruk at gi presten en sending en gang imellem. Det gjorde de paa Barstad ogsaa, baade vaar og høst – han hadde rigtig eslet den til gamlepresten. Han kunde trænge en god kalvestek.

Barstaden syntes dette var vel tænkt av gutungen, syntes at der var vel noget storfældt ved ham, og han sa:

«Ja, det kan du sandelig, naar du synes saa.»

Ja, men saa vilde Ola ha hest og reise med den selv, for presten skulde vite den var fra ham.

Saaledes gik det til, at Ola en dag indunder paaske i spidsslæde med ulveskindsfeld og dombjelder og en vakker kalveskrot indsydd i et hvitt laken fremme i dumpen kjørte fremover landeveien til prestegaarden. Han hadde skindluen paa, nyskjerfet rundt halsen og livet, og om det saa var farens langstøvler, saa hadde han til slut faat dem utenpaa sine egne. Han sat saa stram i slæden med hænderne strukket langt frem og vidt ut og en tømme fast i hver haand. Han undredes nok paa om de ikke, naar de oppe i gaardene kjek ut av viduene og saa ham, skulde tro at det var selve gamlepresten som var ute og kjørte. Han [93] var saa optat med dette at han ikke fik tid til at tænke om igjen hvorledes han skulde gjøre, før han var like ved prestegaardsgrinden, men det trængtes nu heller ikke, for det hadde han gjennemtænkt saa ofte.

Han kjørte ind. Han hadde nu saa smaat ventet at gamlepresten selv skulde komme ut og be ham ind, men han saa ikke noget til ham. Men der kom en tjenestegut og spurte om han skulde snakke med presten.

Ja, han hadde en kalvestek at forære ham.

Gutten smilte: «Ja da kan jeg vel sætte ind hesten, for da blir du en stund.»

Ola kom sig ut av slæden, det var litt vanskelig at stabbe i storstøvlene. Men han trak dem godt op, tok kalvesteken, la den over akselen og spankulerte ind i kjøkkenet – han visste at det var der sendingene skulde leveres.

I kjøkkenet traf han en som han nok skjønnte var prestefruen. Han gjorde et dypt kniks.

Om hun ikke vilde forsmaa, saa hadde han med en liten sending til han far.

Det var rigtig snildt av ham – nei, den vilde hun sandelig ikke forsmaa, og hun tog imot og var blid.

Men, hun var ikke sikker paa hun kjendte den karen. –

Nei, det var saa ventelig det. Men gamlepresten kjendte ham godt, – han var jo fra Barstad.

Nei, var han søn av Kjersti Barstad; ja nu kunde han se det ogsaa at han lignet paa det folket. Han fik være saa god og ta av sig – og hun ropte paa [94] en tjenestejente til at dra av ham støvlene, og selv løste hun skjærfet.

Jo, dette syntes Ola tegnet bra.

Da de hadde faat av ham, sa hun –

«Ja, saa faar du værsgod at sitte saa længe! –»

«Ja tak, naar du synes det, saa har jeg nu tænkt at spise middag hos dig.»

Det var nu akkurat saa presten hadde sagt, men da han selv hadde sagt det, syntes han det hørtes saa rart ut at be sig selv til middag, at han la undskyldende til:

«Ja, han far selv har bedt mig til sig; han vil gjøre mig til prest.»

«Nei vil han det! Ja nu skal jeg rope paa ham – for nu er vi akkurat færdige til at spise ogsaa.»

Han hørte hende uti gangen rope opover trappen:

«Nu faar du komme ned da, far.» Og han hørte det svarte:

«Naa, endelig! Hvad har du for noget godt idag da, mor?»

Litt efter kom de ind.

«Jeg har selskap til dig idag,» sa fruén, «her er en med sending som sier du vil gjøre ham til prest.»

«Med sending? Aa for en nydelig kalvestek –! Goddag, goddag, Ola – det var noget til kar det. Og nu vil du at jeg skal gjøre dig til prest?»

Ola kunde ikke nægte det.

«Ja, ja riktig med én gang kan jeg nu ikke gjøre det. Mor sier at maten staar paa bordet. – Kom nu med mig. Først maa du syne frem at du kan spise som en prest.

[95] Ola blev ført ind i spisestuen, og præsten satte selv en stol for ham.

«Nu faar du sætte dig godt tilrette. Maten smaker ikke naar en ikke sitter godt.»

Ola gjorde som han saa ofte hadde øvet sig, og la sig tilbake mot stolryggen. Der kom en jente med en stor stek paa et fat. Ola gned sig i hænderne og smattet litt med munden. Men hun satte steken foran presten – aa ja, det var kanskje ikke mer end rimelig – og han begyndte at skjære op. Han skar et stort stykke og la det paa Olas tallerken.

«Værsgod, Ola! Nu faar du vise om du duer til prest.»

Ola tok kniv og gaffel og skulde til at skjære. Men med ett stanset han og saa sig om paa bordet, og derpaa paa præstefruen, og sa saa bestemt:

«Ja, er der nogen supmat jeg skal ha, saa sæt den frempaa.»

Præstefruen brast i latter:

«Du er jo alt utlært prest du, Ola.»

Det er ikke luen som gjør futen

[96] Martin med Stavom stod i smien og drog i den gistne blegen. Den pæset gjennom sidene, saa han maatte dra til han pæset selv ogsaa, skulde han faa det nogenlunde varmt fremi avlen. Døren stod oppe, og utenfor var det tindrende lyst, det var vaar, og en kunde høre susen av vaarbækkene, som hastet nedover de bratte dalsider mot elven, som randt i kroker og snirkler nede i dalens bund.

Han merket at noget skygget i døren, og saa op over brillene. Aa jo, det var nok det han tænkte!

Ind kom Per oppe fra gaarden. Han hadde beksømsko og snesokker knappet utenpaa buksen, graa vadmelsklær, som var godt knappet, blaat skjerf og oppaa det hele rød toplue, som strittet op litt paa held bakover. Han stak begge henderne dypt ned i bukselommene, satte den ene fot frem og heldte sig voksent mot dørkarmen. Sa ingenting. Martin sa heller ikke noget, nappet den tynde, gloende jernstang ut av avlen, slog en skospiker, hugget den av, la stangen frem i avlen og tok til at trække i belgstangen igjen. Da først saa han op over brillene og hen paa Per. Per saa igjen:

[97] «Du driver og slaar skospiker?»

«Ja, og du er ute og gaar?»

«Ja, det er lækkert veir nu.»

«Ja,» sa Martin, og saa lønsk ut, «det tiner fort nu oppe i fjeldet. Elven vokser.»

«Ja, men jeg er nu ikke god for at tru andet end at det fryser paa igjen, saa den ikke vokser fort,» sa Per med overbevisning; «det kjendes koldere idag.»

«Han mente nok ikke det tømmerfuten, for fløtningen skal nok begynde imorgen.»

Da glemte Per sig, saa han gik en gang rundt sig selv:

«Er det alt imorgen!»

«Jeg vet ikke jeg, men han Jon Svebakken var indom, og han sa der hadde været bud at karene skulde møte imorgen tidlig – alle som kunde kræke.»

Per bet tænderne sammen. Jamen var dette for harmelig ogsaa! Der hadde Jon, den flabben, faat vite det ogsaa, før ham! Aa ja, det var rimelig, for Jon var med i fløtningen ifjor han, endda han ikke da var større end Per nu. Og saa merjelig kry som han hadde været av det! Men det skulde han sluppet i aar, naar bare Per – – Men det var ikke saa vel! Og saa kom det ganske stiltfærdig:

«Ja, han Jon *har* han.»

«Hvad har han?»

«Tømmerhake vel. Men – men – den er nu vel ikke noget videre tes den haken?»

«Tror du ikke det? Det er jeg som har gjort den.»

«Ja, jeg vet nok at du *kan* naar du vil; men du har da ikke gjort dig umak med den haken!»^[11]

[98] Martin svarte ikke noget paa det, tok bare jernet ut av avlen og slog en spiker til.

Per blev staaende tvilraadig. Han hadde slaat paa dette saa ofte til Martin nu utover vaaren, at han syntes mest han skulde skjønt det ogsaa. At Martin sa plent nei, dersom han bad ham likefrem, det trodde han ikke, for Martin var ikke slik. Men det gik ikke an; for han var ikke sikker paa at han hadde lov hjemme. Han hadde aldrig faat noget rigtig bent svar paa dette av far sin, hverken ja eller nei; men han hadde lurt sig til at høre, at moren hadde sagt til faren at de fik la være i aar, det kunde være farlig dernede i elven – de skal nu altid fare med at være ræd for al ting, kvindfolkene! En anden sak hadde det været om han hadde faat Martin til at slaa paa det selv. Han fik prøve endnu en gang, og sa med et suk: «Nei, jeg faar vel se at komme hjem jeg?»

«Ja du har det vel travelt?»

«Aa ikke videre travelt heller, men –»

Han blev staaende. Nei, Martin sa ikke mer. Han skottet ut. Bækkene suste, elven var vokset, aa nei, det frøs nok ikke paa mer. Det *blev* imorgen, saa sikkert som dagen kom.

Han skottet bort paa Martin, – han syntes at Martin hadde skottet paa ham over brillene, men det var visst ikke saa, for nu rotet han bare kullene sammen i avlen med jernstangen.

Nei, dette var for harmelig. Han fik vaage det likevel!

Han aapnet munden og skulde netop si erendet sit likefrem. Da sa Martin:

[99] «Før du gaar, saa bærer du gjerne ind en bøtte kul til mig, du; den ligger bak smievæggen.»

«Ja, det skal jeg da gjøre!»

Han tok bøtten og gik. Han blev længe borte. Da han kom igjen, skottet Martin bort paa ham. Mundvikene trak sig saa langt ut, han var saa sid i knærne, og skalv i armene, da han satte bøtten fra sig. Den var ikke liten, bøtten, og fuld hadde han tat den.

«Tak, det var flink gut,» sa Martin, og saa sa han ikke mer.

Per blev staaende længe. Saa kunde han ikke holde sig.

«Det var naupen hake!»

«Hvilken!»

«Den som ligger bak væggen.»

«Nei, har du set slikt,» sa Martin og klødde sig bak øret, «saa glømsk jeg blir; den hadde jeg rent glemmt!»

«Hvem – hvem er den til?»

«Ikke til nogen – jeg kom saa rent uforvarendes til at gjøre den her om dagen, og jeg skulde været kvit den nu til fløtningen.»

«Hm.»

«Kanske du kunde være saa gild og ta den med og syne far din den, og spørre om han kanskje vil ha den – aa nei, det bryr du dig vel ikke om?»

«Jo, det gjør jeg rigtig ogsaa det! Men – men – jeg skulde saa nødvendig en tur bortom Svebakken paa hjemveien.»

«Ja, haken kan vel ikke ha noget vondt av at være med den svingen.»

[100] «Nei, og han Jon kunde kanskje ha godt av det.»

Litt efter trasket han med den nye fine haken paa nakken bortover mot Svebakken.

Nei, maken til Martin fandtes ikke. Naar det gik paa den maaten, saa kunde ikke faren si nei – han trodde nu næsten at Martin hadde forhørt sig først – og da skulde moren ogsaa faa gi sig; naar de holdt ihop, saa blev hun for let!

Han saa allerede paa lang leid at Jon Svebakken stod i glaset, og der skygget han med haanden over øinene og saa nysgjerrig ut, men vendte sig derpaa likegyldig væk.

Per gav sig god tid. Aa jo, det var nok det han visste; der kom Jon svivende ut og lot som ingenting. Men nu skulde han nok bli misundelig, karen.

«Guddag!» sa Per.

«Guddag! Du er ute og gaar med tømmerhake.»

«Ja, der kom bud ifra tømmerfuten igaar, saa syntes jeg det var bedst at være beredt. Du har vel faat bud du ogsaa?»

«Ja jeg var jo med ifjor, saa det er sjølsagt. Det er en lækker hake du har.»

– Ja, det! Han trodde knapt der fandtes maken der paa elven.

– Aa, mente Jon, ikke rettere end han visste, saa hadde han selv omtrent maken.

Han kunde jo komme med den, saa skulde de sammenligne.

Jon kom med sin, og de blev sammenlignet grundig. Og Jon var slet ikke saa kry som Per hadde ventet. Han mindet nok et par ganger om at han hørte nu [101] likesom til gammelkarene, men han indrømmet at Pers hake ialfald hadde den fordel at den var nyere; men saa fik han nu lagt til, den vigtigpompen, at det kom ikke saa meget an paa haken, det kom an paa hvem som holdt i skaftet.

Der var ikke tale om andet end at nu maatte Per faa lov til at møte op hos tømmerfuten. Faren gjorde nok indvendinger og mente det ikke nyttet at melde sig i bare topluen, det blir avdrag paa daglønnen; men det gjorde ingenting det, mente Per, for Jon hadde ikke andet han heller; og moren maatte selv pakke durabelt i

skreppen til ham, for han agtet ikke at gaa og late sig, som han nok tænkte at en viss anden vilde gjøre, og arbeidskar maa ha mat.

Allerede da solen sprat næste morgen, var Per utenfor stuen til Martin med Stavom – det var der de skulde samles. Aa jo, det var nok det han tænkte, at han skulde være først paa pletten! Men det varte ikke længe, snart strømmet der folk nedover langs alle veier, baade unggutter, spræke løskarer og gamle husmænd. Snart kom ogsaa tømmerfuten i langstøvler som gik over knærne, ytterfrak, skjert og skindlue. Aa jo, han kunde nok klæ sig, som bare skulde gaa og spasere og se paa!

Per la merke til at Jon ikke var kommet. Det lignet ham, aldrig kunde han komme sig op om morgenen! Kanske han hadde forsovet sig, saa han ikke fik fuld dagløn!

Tømmerfuten begyndte at skrive ind karene, og Per blev saa optat av dette at han glemte Jon. Da med ett, da han saa til siden, stod Jon like ved ham, med ^[102] den ene haand støttet til tømmerhaken og den anden dypt ned i bukselommen, og saa likegyldig ret frem. Det gav et sæt i Per. Nu skjønnte han hvorfor Jon hadde været saa medgjørlig igaar, han hadde noget i bakhaand: Der stod han i egne fløterlue, sat helt bak i nakken, saa skyggen næsten stod ret op.

Han fik ikke rigtig tid til at harme sig, for i det samme spurte tømmerfuten:

«Er der fler?»

Per gik frem.

«Hvad heter du?».

«Per.»

Tømmerfuten tok ham øverst i topluen.

«Ja, ja, naar jeg maaler dig dit, saa gaar du for en kar. Altsaa» – han skrev ind –
«Per Top!»

Per blev saa harm at han maatte bite tænderne sammen, nu skulde Jon faa det at si ogsaa.

Nu kom *han* frem. «Og du,» sa tømmerfuten.

«Jon vel. Jeg var med ifjor jeg,» og han skjøt med den ledige haand fløterluen længer bak i nakken med en karslig mine.

«Ja det kunde jeg mest se paa den koppen du har paa hodet. Altsaa – Jon Kop.»

Det letnet litt for Per, nu var han da ikke alene om at ha økenavn.

*

Fløtningen begyndte, og mandskapet blev fordelt paa en lang strækning paa begge sider av elven. Elven var ikke strid og ikke bred, men der var ingen broer.

[103] Den fløt fuld av tømmer, som seg langsomt nedover i de mange bugtninger og alt i ett stod fast. Tømmerfuten, som skulde holde til oppe paa en eller anden bakke, hvor han hadde utsigt baade opover og nedover elven, maatte ha nogen til at løpe med bud; men det maatte være nogen som kunde løpe over elven paa tømmerstokkene. Han vilde ikke hefte nogen voksen med dette, og saa ropte han til sig baade Per og Jon:

«Kan nogen av dere løpe over paa tømmeret?»

Ja, [n12](#) det mente de begge paa at de kunde gjøre.

«Ja, la mig se. Den som er bedst, skal bli underfut og faa 1 mark og 12 skilling dagen.»

De satte avsted – Jon først. Han gik forsiktig og kom vel over, men det var ikke frit at han slog knærne litt sammen, fordi han var litt kalvbent.

Per løp efter, meget fortere, men ved bredden snublet han, saa kom han paa næsen op paa land.

«Dette kan jeg ikke se noget av,» sa futen. «Nu jevnsides tilbake, den som kommer først, har vundet. En – to – tre!»

De sprang – jevnsides; midt ute i elven kom de til at træde paa samme stok, den gik rundt, – med et vældig plask forsvandt de begge. Et øieblik dukket [n13](#) topluen op, Per svang sig op paa stokkene, kom paa benene, og vips var han i land. Han var da kommet først! Han saa sig tilbake. Der var ogsaa Jon kommet op, hadde slaat den ene arm om en stok og kavet med den anden nedover og hikstet saa vandet stod ut av gapet paa ham.

«Luen min – luen min – den søkk!»

[104] Litt nedenfor fløt luen rolig avsted.

Per betænkte sig litt – om litt vilde den synke, nei – han nappet haken, løp ut og frelste luen.

Jon saa det, og nu krabbet han ogsaa i land. Tømmerfuten stod og lo.

«Men hvordan bar du dig ad med at komme saa brændende fort op igjen, Per?»

Per betænkte sig litt:

«Jo, jeg tok mig selv i topluen og løftet mig op.»

«Du er visst en stor skøier, du, men underfut faar du nu bli allikevel!»

Da Per kom hjem om kvelden utaset og træt, var han saa kry og tagall.

Faren spurte ham hvordan det var gaat.

Aa, omtrent som ventelig kunde være, de hadde ertet ham for luen.

Skulde han kanskje ikke i vei igjen?

Jo, det var blit til det at futen vilde han skulde bli med hele fløtningen. Han var blit underfut.

Nei, var han det! Hvordan var det gaat til?

Jo, saa fin lue han hadde, tømmerfuten, saa hadde han faat lære at det er ikke luen som gjør futen.

Noter

- [n1](#). elven.] *rettet fra: elven (trykkfeil)*
- [n2](#). kroken!»] *rettet fra: kroken! (trykkfeil)*
- [n3](#). Astrid,»] *rettet fra: Astrid, (trykkfeil)*
- [n4](#). Gudbrand] *rettet fra: Gulbrand (trykkfeil)*
- [n5](#). da?»] *rettet fra: da? (trykkfeil)*
- [n6](#). «Nei,] *rettet fra: Nei, (trykkfeil)*
- [n7](#). «Aa] *rettet fra: Aa (trykkfeil)*
- [n8](#). tie»] *rettet fra: tie (trykkfeil)*
- [n9](#). ut i] *rettet fra: ut (trykkfeil)*
- [n10](#). skik] *rettet fra: slik (trykkfeil)*
- [n11](#). haken!»] *rettet fra: haken! (trykkfeil)*
- [n12](#). Ja,] *rettet fra: «Ja, (trykkfeil)*
- [n13](#). dukket] *rettet fra: dukdet (trykkfeil)*

Hans Aanruds *En odelsbonde og andre fortællinger for barn* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no